

Käytännön asiakastyöstä työmallin juurruttamiseen Erityisesti Isä -projektin ulkoinen väliarviointi

Väliraportti, huhtikuu 2015

Kari Huotari & Sinikka Törmä

Sisällys

1	Johdanto	3
2	Arviointitehtävä ja arviointimenetelmät	4
	2.1 Isäerityisen työn vaikutukset päihteitä käyttäville isille	4
	2.2 Toimijoiden osaamisen ja yhteistyön lisääminen	4
3	Haastateltujen isien kokemukset.....	5
	3.1 Isien taustatiedot	5
	3.2 Erityisesti Isä -projektiin mukaan tulo	6
	3.3 Osallistuminen projektin eri toimintoihin.....	8
	3.4 Erityisesti Isä -projektista koetut hyödyt ja vaikutukset isien omaan tilanteeseen	9
	3.4.1 Lasten parempi huomiointi	10
	3.4.2 Uudet näkemykset isänä olemiseen.....	10
	3.4.3 Itsetunnon kasvaminen ja häpeätunteen väheneminen.....	11
	3.4.4 Kotiin vietävä tuki ja jalkautuva työ.....	12
	3.4.5 Käynti yhdessä eri viranomaisten luona.....	13
	3.4.6 Isän huomioiminen kokonaisuutena, ei pelkästään päihteiden käyttäjänä.....	13
	3.4.7 Päihteiden käytön väheneminen.....	14
	3.5 Projektissa mukana olon vaikutus lapsiin	15
	3.6 Haastateltujen isien odotukset projektia kohtaan	16
4	Sidosryhmähaastateltavien kokemukset haastatteluiden perusteella.....	17
	4.1 Tarve hankkeelle	17
	4.2 Projektin tavoitteiden ja tehtävien asettelun osuvuus suhteessa tarpeeseen	18
	4.3 Erityisen hyvät ja toimivat projektin toimintatavat	19
	4.4 Projektin onnistuminen sidosryhmätyössään.....	21
	4.5 Eri toimijoiden välisen yhteistyön vahvistuminen	22
	4.6 Projektilta saatu uusi tieto	23
	4.7 Oman päihteitä käyttäviä isiä koskevan ajattelun muuttuminen.....	24
	4.8 Hankkeesta eniten hyötyvät asiakkaat	25
	4.9 Isien saama hyöty projektista	26
	4.10 Odotukset ja kehittämistarpeet projektia kohtaan	28
5	Yhteenveto ja johtopäätökset.....	29
6	Suosituksset	32
	Liite: Arviointia varten tehdyt haastattelut	34

1 Johdanto

Kehittämiskeskus Tyynelä toteuttaa vuosina 2013 – 2016 Eryteisesti Isä -projektin, jota rahoittaa Raha-automaattiyhdistys. Projekti toimii Jyväskylässä, Kuopiossa, Mikkelissä, Varkaudessa ja Pieksämäellä yhdessä paikkakuntien monialaisten ja -ammattillisten verkostojen kanssa. Projektin tavoitteena on vahvistaa isäerityisestä näkökulmasta päihteitä käyttävien isien vanhemmuutta ja osallisuutta vanhemmuuden toteutumiseen. Tätä kautta luodaan myös lapsille ja nuorille edellytyksiä ja osallisuutta omaan isään. Projektin osatavoitteina on myös tukea isien päihteistä kuntoutumista vanhemmuutta hyödyntäen, vahvistaa ammattilaisten ja läheisverkoston tietotaitoa ja yhteistä osaamista isäerityisen ja mieskulttuuristen toimintojen näkökulmasta sekä lisätä päihdetyön, aikuissosiaalityön, lastensuojelun ja järjestöjen välistä yhteistyötä. Lisäksi tavoitteena on vertaistuen ja kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen isien vanhemmuuden vahvistamisessa.

Projektissa on erilaisia toiminnallisia kärkiä, joita painotetaan hieman eri tavalla viidellä toteutuspaikkakunnalla. Kuopiossa painopisteenä on päihdekuntoutuksen näkökulma. Mikkelissä painopisteenä on vertaistoiminta ja kokemusasiantuntijuus. Jyväskylässä isyyttä vahvistetaan osana päihdekuntoutusta sekä luodaan työmalleja ja tapoja, joilla tavoitetaan kuntoutuksen ulkopuolella olevia isiä. Pieksämäellä ja Varkaudessa painotetaan jalkautuvan työn toimintamallin kehittämistä päihteitä käyttävien isien elämän kriisikohtiin sekä vahvistetaan verkoston osaamista isyyden näkökulmasta.

Tämä väliraportin tavoitteena on tukea projektin kehittämistyötä ja tuoda esiin arvioitavien kohteiden onnistumiset ja kehittämistarpeet. Ulkoinen arviointi koostuu kahdesta arviointikohteesta 1) isäerityisen työn vaikutukset päihteitä käyttäville isille sekä 2) toimijoiden osaamisen ja yhteistyön lisääntymisen arviointi. Arvioinnin painopiste nyt tehdyssä väliarvioinnissa on haastateltujen isien ja sidosryhmien edustajien näkökulmassa.

2 Arviointitehtävä ja arviointimenetelmät

2.1 Isäerityisen työn vaikutukset päihteitä käyttäville isille

Ensimmäinen arviointitehtävä on selvittää, kuinka isyyden huomioiminen vaikuttaa asiakkaan kuntoutumisprosesseihin ja mitä merkitystä päihdekuntoutujan huomioimisella isänä on. Tätä arviointikohdetta lähestytään seuraavilla tutkimuskysymyksillä:

- Miten isyyden huomioiminen on vaikuttanut kuntoutumiseen miesten itsensä kannalta?
- Mikä toiminnassa erityisesti on tukenut miehiä itseään?
- Missä määrin isien osallisuus on lisääntynyt?
- Millä tavalla vertaistuki ja jalkautuva työ ovat muotoutuneet isäerityisen työn myötä?

Menetelmänä arvioitsija käytti teemahaastattelumenetelmää. Projektin toimintaan osallistuvia päihteitä käyttäviä isiä kuultiin yhteensä 13. Syksyllä 2014 haastateltiin Pieksämäki-Varkaus alueelta kolme isää ja Kuopiosta neljä isää. Alkuvuodesta 2015 haastateltiin neljä isää Jyväskylästä ja kaksi isää Mikkelistä. Haastattelujen teemat mukautettiin kunkin paikkakunnan painopisteen mukaan. Haastattelut aloitettiin Pieksämäki-Varkauden ja Kuopion alueilta, koska näillä paikkakunnilla toimintaa oli ollut pisimpään.

Yhtä puhelinhaastattelua lukuun ottamatta kaikki haastattelut tehtiin kasvotusten Erityisesti Isä -hankkeen toimistoissa tai projektityöntekijöiden järjestämässä neuvotteluhuoneissa. Kullakin paikkakunnalla isät haastateltiin peräkkäin saman päivän aikana. Haastattelujen avulla kartoitettiin toimintaan osallistuvien miesten omia kokemuksia ja saatuja hyötyjä sekä odotuksia ja tarpeita toimintaan osallistumisesta. Tavoitteena oli saada esille projektin vaikutuksia siinä mukana olleille isille. Haastateltujen isien kokemuksia käsitellään luvussa 3.

2.2 Toimijoiden osaamisen ja yhteistyön lisääminen

Toinen arviointitehtävä on selvittää, miten eri toimijoiden välinen osaaminen ja yhteistyö ovat lisääntyneet sekä millä tavoin ajattelutapa ja suhtautuminen päihteitä käyttäviin isiin ovat muuttuneet. Sidosryhmiä lähestyttiin seuraavilla tutkimuskysymyksillä:

- Miten yhteistyö sekä hankkeen sisäisesti että suhteessa sidosryhmiin on toteutunut?
- Onko kaikki tarvittavat tahot huomioitu kumppaneina?
- Millä tavalla osaaminen on hankkeen myötä kehittynyt?
- Mikä merkitys hankkeen toiminnalla on ollut toimintaprosesseihin?
- Mikä on hankkeen tärkein anti, jonka tulisi jatkua myös hankekauden jälkeen?

Tämä arviointiosio toteutettiin tiiviimmin hankkeessa mukana olevien sidosryhmätoimijoiden haastatteluilla, joita tehtiin yhteensä 13. Haastateltavat valikoituivat siten, että projektin vastuuhenkilöt eri paikkakunnilla nimesivät sellaiset keskeiset sidosryhmät ja niiden edustajat, joiden kanssa projektilla oli ollut yhteistyötä eniten. Haastateltavista kolme tuli Kuopiosta, kaksi Pieksämäeltä, kaksi Varkaudesta, neljä Jyväskylästä ja kaksi Mikkelistä. Sidoryhmähaastatellut edustivat rikosseuraamuslaitosta, päihde- ja mielenterveyspalveluita, lastensuojelua, psykiatria, perhetyötä, seurakuntatyötä sekä eräitä järjestöjä ja hankkeita.

Sidosryhmähaastattelut aloitettiin paikkakunnilta, joissa toiminta on pisimmällä eli Kuopiosta ja Pieksämäki-Varkaudesta. Syksyllä 2014 haastateltiin kolme sidoryhmiin kuuluvaa Kuopiosta ja neljä Pieksämäki-Varkaus -alueelta. Alkuvuodesta 2015 haastateltiin neljä Jyväskylän ja kaksi Mikkelin sidoryhmiin kuuluvaa. Väliarvioinnissa on keskeistä selvittää, miten osahankkeet ovat lähteneet liikkeelle, miten verkoston osaaminen on lisääntynyt ja asenteet päihteitä käyttäviin isiin muuttuneet.

Väliarviointia varten haastateltiin myös hankehenkilöstö siten, että syksyllä 2014 haastateltiin Kuopion ja Varkaus-Pieksämäki -alueen työntekijät ja alkuvuodesta 2015 Jyväskylän ja Mikkelin työntekijät. Hankehenkilöstön haastattelujen tuloksia käytetään tässä väliarvioinnissa taustatietoina ja ymmärryksen lisääjinä arvioitavasta kohteesta. Seuraavaksi käsitellään luvussa 3 haastateltujen isien kokemukset ja luvussa 4 sidoryhmäläisten kokemukset.

3 Haastateltujen isien kokemukset

3.1 Isien taustatiedot

Haastatelluista 13 isästä kaksi oli Varkaudesta, yksi Pieksämäeltä, neljä Kuopiosta, neljä Jyväskylästä ja kaksi Mikkelistä. Nuorin haastatelluista oli 26-vuotias ja vanhin 58-vuotias. Miesten keski-ikä oli 39 vuotta. Miehistä suurin osa (11) oli eronneita. Kaksi haastatelluista asui haastatteluhetkellä yhdessä tyttöstävän/vaimon kanssa.

Useimmat haastatelluista olivat työkyvyttömyyseläkkeellä. Syynä saattoivat olla päihteet, joillakin lisäksi esimerkiksi ahdistus- ja masennus, toisilla esimerkiksi selkävaivat. Kaksi isää oli haastatteluajankohtana kuntouttavassa työtoiminnassa, ja yksi oli menossa kuntouttavaan työtoimintaan. Yksi haastatelluista oli varsinaisessa palkkatyössä.

Isinä miehet olivat eri asemissa. Toisilla suhteet lapsiin olivat kunnossa ja toisessa ääripäässä olivat miehet, jotka eivät olleet vuosikausiin tavanneet lapsiaan tai joilla oli huoltajuuskiistoja. Haastateltujen päihteiden käyttö vaihteli, osalla oli haastatteluajankohtana menossa raitis jakso/päihteetön kausi, joka oli kestänyt kuukausia, pisimmillään yksi haastateltava kertoi olleensa yli vuoden ja toinen seitsemän kuukautta ilman päihteitä. Monet haastatelluista käyttivät ajoittain päihteitä, heillä

oli ns. juomapatkia, yksi oli metadonihoidossa. Yhteistä haastatelluille oli, että kaikilla heillä oli taustalla rankkaa päihteiden käyttöä.

Haastatelluista kaksi muisteli, että heitä olisi aikaisemmin haastateltu Erityisesti Isä -projektin alkukartoituksessa. Moni ei ollut varma, oliko heitä haastateltu alkukartoitukseen, sillä he kertoivat, että työntekijä oli heitä kyllä alussa haastatellut useaan otteeseenkin, mutta he eivät osanneet sanoa, oliko kyse alkukartoituksesta.

3.2 Erityisesti Isä -projektiin mukaan tulo

Kaikki Varkaus-Pieksämäen ja Kuopion haastatellut olivat tulleet mukaan projektiin noin vuosi sitten eli heti kun projekti oli alkanut. Myös molemmat Mikkelin haastateltavat olivat tulleet mukaan projektiin sen alusta lähtien. Jyväskyläläiset neljä haastateltavaa olivat tulleet mukaan hankkeeseen syksyn 2014 aikana.

Useimmiten haastatellut isät olivat saaneet tiedon projektista päihdepalveluiden kautta, joihin haastateltavilla oli ollut asiakassuhde. Monissa tapauksissa siellä oli myös ehdotettu projektiin mukaan menoa. Käytännössä yhteydenotto projektiin oli monesti tapahtunut niin, että päihdepalveluista oli annettu asiakkaana olevan isän suostumuksella tämän puhelinnumero Erityisesti Isä -projektin työntekijälle, minkä jälkeen projektin työntekijä oli soittanut isälle. Yksi haastateltava oli löytänyt tiedon projektista, kun hän oli päihdepalveluyksikössä ”pläräillyt lappuja” ja huomannut informaatiolehtisen. Sen jälkeen hän oli itse soittanut projektin työntekijälle, koska tarvitsi apua tilanteeseensa. Päihdepalveluista tiedon saaminen kertoo siitä, että projektin työntekijät ovat tiedottaneet hankkeesta juuri niille tahoille, joissa päihteitä käyttäviä isiä ajateltiin tavoitettavan.

Eri paikkakuntien projektityöntekijöiden aktiivisuudesta tiedottamisessa kertoo myös se, että haastatellut miehet olivat kuulleet hankkeesta monien muidenkin reittien kautta kuin päihdepalveluista. Tästä hyvä esimerkki on jyväskyläläisten miesten tiedon saanti projektista. Eräs jyväskyläläinen oli saanut tiedot projektista kun projektityöntekijä oli käynyt KAN-kodilla esitelmöimässä hankkeesta. Kaksi jyväskyläläistä oli kuullut projektista asuinyksikössään, jossa yksikön työntekijä oli kertonut hankkeesta. Yksi jyväskyläläinen oli kuullut asiasta terveystieteiden keskuksen depressioklinikalta, jonne projektityöntekijä oli asiakkaan suostumuksella kutsuttu asiakasta tapaamaan. Hankkeesta oli kuultu myös vankilassa. Esimerkiksi yksi kuopiolainen oli tullut mukaan projektiin kun projektityöntekijä oli tullut käymään vankilassa, jossa vangeilta oli kysely, että oliko heillä kiinnostusta tulla mukaan projektiin.

Projektiin mukaan tultuaan useimmat odottivat projektilta vahvistuksen ja vinkkien saamista omalle isänä olemiselleen. Etenkin nuorimmat haastatellut toivoivat tukea isyyteen. He toivoivat tukea siihen, miten suhtautua isyyteen ja miten toimia lapsen kanssa isänä. Monilla oli projektiin tulo-vaiheessa ollut vaikea elämäntilanne, ja he halusivat purkaa ja kertoa isyyteen ja hankalaan elämäntilanteeseen liittyviä asioita: *”Positiivinen pointti, että isyyteen kiinnitetään huomiota. Ei tässä*

mitään menetettävää ole, olen avoimilla fiiliksillä, tärkeää on saada tukea isyyteen ja päästä käymään läpi omia asioita.” Jotkut haastateltavat kertoivat joutuneensa taistelemaan oikeuksistaan saadakseen tavata lastaan. Osalla haastateltavista lasten tapaamiset olivat katkenneet esimerkiksi heidän huumeiden käyttönsä vuoksi tai lapsi oli sijoitettu lastenkotiin isän päihteiden käytön vuoksi.

Jotkut kertoivat hankkeesta kuullessaan olleensa päihteiden käytön takia elämässään todellisessa kriisitilanteessa, jolloin he näkivät hankkeeseen kiinnittymisen viimeisenä mahdollisuutena selvittää tilanteesta. Ongelmat olivat kasautuneet ja joillakin oli hankkeesta kuullessaan menossa avioero ja he ajattelivat, että hankkeesta olisi hyötyä sekä oman että lasten tilanteen selvittelyssä. Eräs haastateltu isä kuvasi ajatuksiaan näin:

*”Sain hyvää tukea heti alussa kun tulin mukaan, sillä silloin minulla oli ero vireillä sekä huoltajuusselvittelyt, jossa mies on yleensä heikoilla. Elämäni oli tuolloin täysin solmussa, ja rankkaa alkoholinkäyttöä oli vielä vaikka se oli loppumassa. Minua tuettiin ratkaisevasti projektin taholta, vaikka olin tuolloin toivottoman huonoissa kanti-
missa. Päällimmäinen tunteeni oli se, että hyvä kun on joku järkevä, luotettava taho puhelimen päässä, kun soitan. Ja on joku joka kuuntelee. Lisäksi elämäni oli käännekohdassa, oli useita rattijuopumuksia, vankilatuomiota tulossa (huumausaineen käyttökäytäntö). Onneksi isäprojektin työntekijä tuli mukaan oikeudenkäynteihin tueksi. Ilman apua olisi joutunut kiven sisään. Projektin ansiosta selvisin. Ja jouduin vain pantarangaistukseen kotiin. Ajatuksena oli, että tämä hanke on kuin oljenkorsi. Se, että isyyteen kiinnitettiin huomiota, kalskahti korvaan hyvältä, että katos, mitä se on. Olin vielä kuitenkin niin sekaisin päihteistä, mutta yllätys oli että kun alkoholista ja päihdeongelmasta oli mulle niin paljon puhuttu, niin yhtäkkiä siitä ei niin paljon puhuttukaan, eikä siihen takerruttu. Vaan tuotiin esille, että sinä olet isä, sulla on lapsia, isyyttäsi ei vie mikään, ja kannustettiin, että kyllä tämä elämä tästä. Tavallaan tsemppasin siinä, että ei enää alkoholiakaan, että kun on nämä lapset ja etten vaan joudu vankilaan.”*

Moni isä, jolla oli epäselvät ja mutkikkaat suhteet lapsiin, kuvasi odotuksia hanketta kohtaan suureksi ja hankkeen piiriin pääsyä helpotukseksi. Esimerkiksi yhdellä vankilasta tavoitetulla miehellä oli kolme lasta (kolmen eri naisen kanssa), joihin hän ei ollut pitänyt mitään yhteyttä ja joita hän ei ollut tavannut vuosikausiin. Yksi lapsista oli ulkomailla, joten hän ajatteli, että projektista voisi olla jotain apua siihen, että hän saisi kontaktia lapsiinsa. Haastateltu oli ollut useita kertoja vankilassa eikä ollut koskaan aikaisemmin törmännyt vastaavaan projektiin. Vankilan sosiaalityöntekijän kanssa lapsista oli kyllä voinut puhua, mutta se ei ollut sama asia kuin tässä projektissa, jossa haastatellun mukaan alettiin paikkailla katkenneita suhteita lapsiin. Haastateltavalle oli myönteinen yllätys, että suhteita lapsiin alettiin oikeasti hoitaa. Suhteet lapsiin olivat olleet raskaita, sillä niissä oli aina ollut kyse luopumisesta lapsista. Lapset ovat kuitenkin aina olleet hänelle yhtä rakkaita kuin kenelle muulle vanhemmalle tahansa.

Joillain isillä elämäntilanne ei ollut kriisissä silloin, kun he kuuluivat hankkeesta. He kertoivat tulensa mukaan, koska halusivat juttukavereita ja toimintaa arkeensa: *”Se oli hyvä vastapaino, että isyyteen kiinnitettiin huomioita, kun itsellä on päihdeongelma, vaikka nyt vuoden ilman päihteitä ollut, että jotakin muuta tulee siihen tilalle kuin juominen ja johonkin muuhun kiinnitetään huomiota kuin päihteiden käyttöön.”* Moni odotti mielenkiinnolla, mitä projekti tuo tullessaan.

Haastatellut isät kokivat, että projektissa ollaan tärkeällä ja hyvällä asialla, koska isäteemaan ei ole aikaisemmin kiinnitetty huomiota. Monet totesivat, että äideille on kyllä olemassa erilaisia tukiryhmiä, mutta isille isyyden vahvistamiseen ei ole aikaisemmin ollut mitään tarjolla. Eräs totesi, että *”jos olisin äiti, niin olisin päässyt monta asiaa paljon helpommalla”*. Eräs toinen haastateltu näki projektille olevan suuren tarpeen ja uskoi, että hänen kaltaisiaan isiä on todella paljon. Hänen mielestään projektiin tulevat mukaan ainoastaan sellaiset miehet, joilla on aito halu laittaa suhteet lapsiinsa kuntoon.

3.3 Osallistuminen projektin eri toimintoihin

Suurin osa eri paikkakunnilla haastatelluista isistä oli osallistunut yksilötyöhön eli työntekijän henkilökohtaisiin tapaamisiin, mutta ei muuhun toimintaan. Työntekijätapaamisissa keskusteltiin haastateltavien mukaan pääosin isyydestä ja siitä, millaisia tilanteita ja ongelmia siinä tulee vastaan. Työntekijää haastateltavat olivat tavanneet vaihtelevasti, välillä kahden viikon välein tai keran, kaksi viikossa, välillä tapaamisiin oli tullut pidempiä taukoja. Haastatellut isät olivat siis eri tilanteissa sen suhteen, kuinka usein he tarvitsivat työntekijän tukea joko toimistotapaamisissa tai kotikäynneillä. Esimerkiksi Mikkelissä työntekijä tapasi yhtä asiakasta välillä lähes päivittäin toimistolla, kun taas toisen asiakkaan kanssa tehtävät työ painottui harvakseltaan tapahtuviin kotikäynneihin. Pieksämäki-Varkaus -alueella painopisteenä oli jalkautuva työ, siellä työntekijää oli tavattu useimmiten isien kotona, minkä haastatellut isät kokivat erityisen myönteisenä (jalkautuvasta työstä tarkemmin luvussa 3.4.4).

Haastatellut kokivat hyväksi sen, että he saattoivat tavata työntekijöitä hyvin vapaamuotoisesti, heille saattoi lähettellä tekstiviestejä ja heille pystyi soittamaan, jos joku asia alkoi painaa mieltä. Haastateltavien mielestä helpottavaa oli jo tieto siitä, että työntekijälle saattoi soittaa vaikka ilta-aikaan, koska juuri virka-ajan ulkopuolella tulivat monesti *”heikot hetket”*, jolloin saattoi retkahdtaa. Moni oli tyytyväinen projektin ei-byrokraattiseen luonteeseen ja keskustelun vapaamuotoisuuteen. Asioita ei tarvinnut käydä tietyssä järjestyksessä läpi, vaan keskityttiin *”kunkin päivän epistolaan”*. Haastatelluista oli keskeistä, että työntekijät ovat kiinnostuneita kuulemaan miten heillä menee eikä heidän tarvitse miettiä, pystyykö arkojakin asioita kertomaan työntekijälle. Haastateltavien kommentit kertovat luottamuksesta työntekijöihin ja siitä, että työntekijöitä on ollut helppo lähestyä.

Haastatellut isät olivat osallistuneet myös ryhmätoimintaan. Ryhmätoiminta oli käynnistynyt kaikilla hankepaikkakunnilla lukuun ottamatta Pieksämäki-Varkaus -aluetta, jossa se ei ollut vielä työn-

tekijän haastatteluajankohtana käynnistynyt. Työntekijät olivat itse luoneet päihteitä käyttäville isille ryhmiä tai sitten he olivat menneet mukaan jonkin organisaation jo järjestämään ryhmätöimintään toiseksi ryhmänvetäjäksi. Esimerkiksi Jyväskylässä projektityöntekijä oli mennyt mukaan perheneuvolassa käynnistettyyn isäryhmään, jota hän veti yhdessä psykologin kanssa. Mikkelissä projektin työntekijä oli itse järjestänyt isä-lapsi -ryhmän toimistolla, jossa oli ollut mukana vetäjinä myös ammattikorkeakoulun opiskelijoita. Kuopiossa oli pidetty isäviikko yhdessä Kuopion päihdesäätiön kanssa. Myös vankilaan oli järjestetty isäryhmiä. Kuopiossa ja Mikkelin lähellä sijaitsevassa Sulkavan vankilassa oli järjestetty vangeille isäryhmä, jossa Erityisesti isä -hankkeen työntekijä oli toisena vetäjänä mukana yhdessä vankilan työntekijän kanssa.

Haastatellut isät kertoivat, että ryhmissä keskeistä oli kuulla muiden isien kokemuksia vanhemmuuteen liittyvistä asioista ja keskustella niistä yhdessä. Tämä kertoo vertaistuen tärkeydestä. Esimerkiksi yksi kuopiolainen, joka oli osallistunut isäviikolle, piti sitä ”helkkarin hyvin” onnistuneena: *”Olimme viikon ajan yhdessä. Parasta oli keskustelut eri teemoista, kuten siitä, millainen on superisä - tavallinen isä. Oli kiinnostavaa kuulla tästä muiden mielipiteitä.”* Mikkelissä isä-lapsi -ryhmään osallistuneet molemmat haastatellut korostivat vertaisuuden roolin lisäksi sitä, että yhdessäolo ja toiminta lasten kanssa on tärkeää.

Mikkelissä työn painopisteenä oli vertaistoiminnan lisäksi kokemusasiantuntijuus. Yksi mikkeliäinen isä oli käynyt projektin puitteissa *kokemusasiantuntijana* yhdessä projektityöntekijän kanssa ammattikorkeakoulussa kertomassa hankkeesta ja omista kokemuksistaan isänä sekä päihteidenkäyttäjänä. Tämänkaltainen kokemusasiantuntijuuden käyttö hankkeessa on vasta alkuvaiheessa, mutta sen tarpeellisuudesta kertoo haastatellun isän kokemukset. Hänelle esitelmöntikokemus oli myönteinen ja hän kertoi olleensa tyytyväinen kun oli voinut jakaa tietoa ja kertoa muille, miten hän oli selvinnyt elämänsä solmukohdissa. Tilaisuuden kuulijana olleet opiskelijat olivat kuunnelleet esitystä välillä ”vedet silmissä” ja antaneet siitä erittäin myönteisen palautteen.

3.4 Erityisesti Isä -projektista koetut hyödyt ja vaikutukset isien omaan tilanteeseen

Haastatellut isät toivat esille monia projektin myönteisiä vaikutuksia. Projektin myötä he olivat muun muassa alkaneet huomioida lapsia paremmin, he olivat saaneet uusia näkemyksiä isänä olemiseen, heidän itsetuntonsa oli kasvanut ja päihteiden käyttö vähentynyt. Haastatellut isät kokivat tärkeänä kotiin jalkautuvan työmuodon sekä sen, että projektin työntekijä oli heidän tukeaan asiointikäynneillä eri virastoissa. Myönteistä projektissa oli myös se, että miehet huomioitiin ensisijaisesti isinä, ei päihteiden käyttäjinä. Seuraavaksi tarkastelemme näitä haastateltujen isien projektista kokemia hyötyjä ja vaikutuksia isien omaan tilanteeseen.

3.4.1 Lasten parempi huomiointi

Haastateltavat olivat pystyneet huomaamaan ja huomioimaan lapset projektin ansiosta paremmin. Haastatellut kokivat olevansa projektiin tulon jälkeen enemmän mukana lasten elämässä. He halusivat myös vaikuttaa lasten tulevaisuuteen. Välit lapsiin olivat lähentyneet: *”tällä hetkellä kotona hyväillään, luetaan yhdessä ja huumoriakin riittää”*, kertoi yksi haastateltava.

Usein lapset olivat olleet ikään kuin kadoksissa, koska päihteet olivat vieneet huomion heistä. Monet kertoivat, että he olivat aiemmin olleet enemmän päihteiden kanssa tekemisissä ja lapset ja heidän tarpeensa olivat jääneet sivurooliin. Projektin avulla oli opittu näkemään lapset ja heidän tärkeytensä: *”Nyt on aseet ja työvälineet siihen, millainen olen isänä ja millainen minun olisi hyvä olla. Kun ne kaikki oli päihdehöyryissä unohtuneet.”* Erytisesti Isä -projektista oli ollut apua myös koko perheelle. Yksi haastateltava kertoi saaneensa projektin ansiosta yhdistettyä perheen eli hän oli saanut lasten lisäksi takaisin myös vaimonsa, josta oli eronnut.

Seuraava esimerkki kertoo siitä, kuinka projekti on tärkeällä tavalla auttanut isiä rakentamaan uudelleen katkenneita suhteita lapsiinsa ja ottamaan heihin kontaktia. Yksi haastateltu, joka ei ollut tavannut tytärtään kahdeksaan vuoteen ja poikaansa kuuteen vuoteen, oli projektin ansiosta saanut aikaiseksi sen, että hän oli alkanut olla puhelinyhteydessä ulkomailla asuvan poikansa kanssa. Tytölle hän oli lähettänyt vastikään ensimmäisen kirjeen, johon tämä ei ollut vielä ehtinyt vastata. Haastateltavan mukaan oli vaikea lähestyä lapsia ja ruveta *”esittämään”* isää, kun oli ollut heidän elämästään niin monta vuotta pois. Hänen oli esimerkiksi vaikea päättää, mitä kirjoittaa tytön kirjeeseen tai mitä sanoa pojalle monen erossaolovuoden jälkeen. Tässä tilanteessa haastateltavaa oli oleellisesti auttanut se, että yhteydenottojen sisältöä oli voinut etukäteen suunnitella projektityöntekijän kanssa. Tämä oli auttanut myös asiaan liittyvän tunnemyllerryksen tasaamisessa. Lisäksi työntekijä oli auttanut konkreettisesti esimerkiksi ulkomailla asuvan pojan asuinpaikan ja puhelinnumeron etsimisessä. Projektin aikana isä oli aloittanut joka lauantaista puhelinoitot pojalleen. Eron pituudesta kertoo se, että aluksi isä ei ollut tunnistanut edes pojan ääntä, sillä tämä oli jo tullut murrosikäen. Työntekijän opastuksella harrastuksista ja peleistä oli löytynyt sopiva puheenaihe ja nyt yhteydenpito sujui hyvin ja molemmat olivat hyvin tyytyväisiä yhteydenpidon alkamiseen. Kolmatta lastaan haastateltu ei kuitenkaan oikeuden päätöksestä huolimatta ollut saanut tämän äidin vastustuksen vuoksi tavata. Tämä asia oli haastattelua tehtäessä vielä työntekijän kanssa työn alla.

3.4.2 Uudet näkemykset isänä olemiseen

Projekti oli muuttanut haastateltavien näkemyksiä isyydestä. Ajatukset olivat projektin myötä kääntyneet myös enemmän kotiin ja lasten huomioimiseen. Projektista haastateltavat olivat myös saaneet hyvää tukea ja voimaa arkielämään, joka ei aina ole ollut helppoa. Pienten vinkkien saaminen isänä olemiseen on ollut monelle iso asia. Tärkeää on ollut myös saada työntekijältä vasta-

kaikua omille isyyteen liittyville mietteille siitä, miten missäkin asioissa ja tilanteissa kannattaisi lapsen kanssa menetellä. Monesti haastateltavat olivat tehneet asioita työntekijän suosittelemalla tavalla, mikä oli ollut heidän mielestään hyvä valinta.

Nuoremmille isille oli tärkeää päästä puhumaan niistä ongelmallisista asioista, joita lapsen kanssa tulee eteen. Heille oli ollut tärkeää käydä läpi isyyteen, lapsen kasvatukseen ja ylipäätään lapsen kanssa olemiseen liittyviä asioita. He olivat saaneet tietoa ja hyviä vinkkejä siihen, mitä lapsen kanssa voi puuhailia (esim. käydä elokuvissa, pomppukisoissa) ja mistä pienet lapset nauttivat. Oleellista oli, että työntekijän kannustuksella oli opittu suunnittelemaan yhteisiä tekemisiä lasten kanssa ja näihin oli myös ryhdytty, kun aikaisemmin *”minnekään ei tullut lähdettyä”*. Tärkeää oli neuvojen saaminen perusasioihin: *”Oman isyyden löytäminen ja sen tärkeyden huomioiminen, päihdeongelmasta huolimatta. Ja se että olen tärkeä lapsille ja lapset on tärkeitä mulle. Eli sen isäasian esille nostaminen.”*

3.4.3 Itsetunnon kasvaminen ja häpeätunteen väheneminen

Monet haastateltavat totesivat, että työntekijän kanssa puhuminen ja asioiden purkaminen on vaikuttanut heidän tilanteeseensa oleellisesti. Haastateltavat kertovat työntekijän tuoneen heille ”tsemppiä” arkeen. Myös oma mieliala ja oli kohentunut aina työntekijän kotikäynnin tai tapaamisen jälkeen. Kaikilla projektipaikkakunnilla haastateltavat kokivat työntekijät erittäin ammattitaitoisiksi, *”rautaisia pitkän linjan ammattilaisia”*, kuten eräs haastateltava sanoi. Haastateltavat kertoivat saavansa joka tapaamiskerralla työntekijöiltä uusia ajatuksia ja myönteistä energiaa, mikä auttoi elämässä eteenpäin. Haastateltavat kertoivat myös työntekijöiden osaavan hyvin yhdistellä eri asioita ja avata niitä, mikä auttoi sekä ongelmien ratkaisuissa että elämässä eteenpäin. Toisin oli esimerkiksi sukulaisten kanssa, joille ei edes haluttu kertoa kaikkia asioita. Haastateltujen kommentit kertovat siitä, että työntekijöiden antama tuki voimaannuttaa miehiä sekä henkisesti että arjen sujumisen kannalta.

Monet kokivat, että he olivat jo valmiiksi leimaantuneet alkoholisteiksi pienellä paikkakunnalla. He kokivat, että isäprojektin kautta heidän itsetuntonsa oli kasvanut, kun heitä ei valmiiksi lokeroitu-kaan alkoholiongelmaisiksi, vaan normaaleiksi isiksi. Esimerkiksi jotkut isät kokivat, että lasten kouluissa heistä ”tiedettiin kaikki” ja heille oli valmiiksi annettu ”tietynlainen leima”, joten isäprojektin tuki oli tässäkin tärkeä.

Häpeä oli keskeinen teema, jonka monet isät nostivat haastattelussa esille. He kertoivat siitä, kuinka yletön alkoholinkäyttö oli aiheuttanut heille jo sellaisenaan suurta häpeää. He kokivat, että heidän häpeän tunteensa oli vähentynyt projektin myötä. Useille oli sattunut myös päihteiden vaikutuksen alaisena erilaisia onnettomuuksia ja ongelmia, kuten rattijuoppoutta, mistä oli aiheutunut suunnatonta häpeää. Kun näistä asioista oli pystytty puhumaan ja niitä oli purettu yhdessä työntekijän kanssa, helpotus oli ollut suurta.

Päihteistä aiheutunut häpeän ja syyllisyyden tunne vaikutti moniin vanhemmuuteen ja käytännön asioiden hoitoon, kuten lapsen huoltajuuteen liittyviin tilanteisiin. Esimerkiksi yhden haastateltavan mukaan lapset annetaan sijoitustilanteissa usein automaattisesti äidille, eikä nähdä niitä ongelmia joita äidillä on lasten kanssa. Miehet eivät kuitenkaan uskalla alkoholihäpeän vuoksi vaatia lapsia itselleen, sillä he ajattelevat toimineensa väärin alkoholinkäytön vuoksi. Miehet tarvitsisivat tässä tilanteissa apua projektihenkilöstön taholta, että myös isän oikeuksista ja tapaamisoikeuksista huolehdittaisiin. Esimerkiksi eräältä isältä lapsen äiti oli kieltänyt lapsen yökyläilyt isän ratti-juopumuksen takia. Kun lapsi alkoi pyytää päästä isän luo yöksi ja aikaa edellisestä kerrasta oli kulunut puoli vuotta, oli isä kysynyt sosiaaliviranomaisten palaverissa, että miten pitkään tämä kieltö jatkuu. Isälle oli unohdettu sanoa, että yökyläkieltö ei ole enää voimassa ja häpeän vuoksi isä ei ollut uskaltanut asiasta kysyä. Tämä esimerkki osoittaa, kuinka tärkeää on häpeän tunteiden käsittely ja häpeästä eroon pääseminen.

3.4.4 Kotiin vietävä tuki ja jalkautuva työ

Kotikäyntien etuna haastateltavat näkivät sen, että työntekijä saattoi käynnillä nähdä yhdellä kertaa paljon enemmän asioita kuin toimistokäynnillä ja näitä esille tulleita eri asioita otettiin keskusteluun. Kotikäynnit koettiin myös vapaamuotoisempina kuin toimistotapaamiset ja niitä odotettiin: *”Kotona on helpompi puhua, sillä se ei ole samanlainen ympäristö kuin virasto, vaan voi istua sohvalla ja jutella rennosti”*. Työntekijän tulo kotiin helpotti myös isiä, joiden ei tarvinnut matkustaa lähiöstä kaupunkiin tapaamisiin. Jotkut haastateltavista kokivatkin projektin parhaana antina sen, että työntekijä oli tullut kotiin heitä tapaamaan:

”Tästä ei olisi tullut muuten mitään, jos ei olisi käyty siellä kotona auttamassa, kun olin alussa niin huonossa kunnossa. Minun asioita on selvitetty siellä kotona, minua on käyty katsomassa siellä, minua on kuljetettu, minun postit on katsottu. Muuten kaikki olisi jäänyt. Että on se käsittämätöntä, että ihmisiltä löytyy aikaa ja sydäntä kuunnella, vaikka saavat työstä palkan. Että työntekijällä on kyllä sydäntä, on sydäntä.”

Jalkautuvan työn etuna haastateltavat näkivät myös sen, että kotikäynneillä voi tukea myös koko perhettä. Esimerkiksi yhden haastateltavan vaimo oli myös ollut mukana kotona käytävässä keskustelussa. Tämän haastateltava oli kokenut hyvänä ja todella paljon apua antavana: *”Se aukaisee niitä yhteisiä asioita, joista ei ole aikaisemmin voinut keskustella”*. Haastateltava kertoi, että ilman työntekijää oman vaimon kanssa ei tietyistä asioista tulisi ehkä koskaan puhuttua. Samalla molemmat pysyvät kiinni asiassa, ja muodostavat sen pohjalta ristiriitatilanteesta yhteisen päätöksen. Edellä oleva esimerkki kertoo siitä, että projektissa on tärkeää huomioida isien lisäksi myös muut asianosaiset.

3.4.5 Käynti yhdessä eri viranomaisten luona

Haastateltavat kokivat, että projektityöntekijän kanssa käynti yhdessä eri viranomaisten luona oli hyödyllistä. Tällainen asiointiapu oli haastateltavien mielestä korvaamatonta, sillä moni kertoi, että muuten asiat jäisivät hoitamatta tai ne etenisivät paljon hitaammin: *”Me ollaan käyty Kelassa, me ollaan käyty poliisilaitoksella, me ollaan käyty käräjäoikeudessa, me ollaan käyty A-klinikalla, me ollaan käyty terveyskeskuksessa, sosiaalitoimissa jne.”* Monet kertoivat, että päihteiden käyttö oli vaikuttanut heihin niin, että heidän oli todella vaikeaa ottaa yhteyttä viranomaisiin.

”Yleensä päihteet ovat vammauttaneet meitä itseä jo niin, että toimiminen suhteessa viranomaisiin vaikeutuu. Ei ole yksinkertaisesti toimintakykyä, eikä tiedä mitä pitää sanoa, kun vastassa ovat napakat ja kopakat virkailijat kysymyksineen. Ja monesti ei ole paukkuja lähteä asioita hoitamaan. Ja välillä on niin masentunutkin sen viina-homman takia, että ei kiinnosta lähteä asioita hoitamaan. Projektin antama apu ja mukaan tulo on tässä kohdin ensiarvoisen tärkeää. Jo tämmösen asian kuin takuuvuokraan rahojen pyytäminen ja hakeminen sosiaalitoimistosta voi olla yksin ylivoimaista”.

Haastateltavien mukaan yhteydenpito eri viranomaisten kanssa on toiminut hyvin, kun projektissa on joku tietty ihminen joka auttaa kaikessa. Asiat etenevät, kun niitä pystyy hoitamaan työntekijän avustuksella yhden asian kerrallaan. Keskeistä on ollut esimerkiksi hakemusten teoissa auttaminen. Työntekijän avulla on ollut helpompi myös kohdata virkailijat, joiden taholta haastatellut kokivat tulleen stigmatisoiduiksi:

”On ratkaisevaa, että joku tulee mukaan virastoihin, kun ne virkailijat näkee koneelta jo sen, että tuo on alkoholiongelmainen, jolloin heiltä unohtuu se inhimillisyyys, me ollaan leimattu ja eronneita. Se, että joku on läsnä tukemassa, on helpompi hengittää.”

Yhden haastatellun mielestä tärkeää on se, että joku on tukemassa isiä tilanteissa, joissa vastapuolella on useita naispuolisia virkailijoita esimerkiksi lasten huoltajuuskiistoja koskevissa tilanteissa. Haastateltavan mielestä isien on miltei mahdotonta saada omaa asiaansa läpi, jos naisvirkailijat ovat jo valmiiksi päättäneet, miten asia hoidetaan. Isiä kyllä kuullaan, mutta he eivät tule oikeasti kuulluiksi, totesi haastateltava. Tällaisissa tilanteissa tarvittaisiin miespuolista isäprojektin työntekijää avuksi, sillä yksin miehet joutuvat altavastaajaksi.

3.4.6 Isän huomioiminen kokonaisuutena, ei pelkästään päihteiden käyttäjänä

Haastateltavat kokivat erityisen merkityksellisenä sen, että he olivat tulleet projektissa kohdelluksi isänä, eivätkä pelkästään päihteiden käyttäjänä. Näin heidät huomioidaan kokonaisuutena, eikä vain päihteidenkäyttäjän roolissa. Haastatellut kokivat, että kun heitä oli aiemmissa viranomais-

kontakteissa kohdeltu vain päihteiden käyttäjinä, niin heidän lapsiaan tai perhettään ei oltu huomioitu ollenkaan. *”Olin vain kuin joku surkea päihteiden käyttäjä, luuseri”*, totesi eräs haastateltu. Tärkeää oli myös, että työntekijän kanssa saattoi keskustella mistä vain eikä hänelle tarvinnut esittää mitään. Keskeistä oli myös se, että työntekijä tunsu henkilöhistorian, mikä helpotti asioiden käsittelyä:

”Kävin kyllä A-klinikalla, mutta siellä ei puhuta samoista asioista. Täällä työntekijään voi luottaa ja näistä isyysasioista voi puhua syvällisemmin. Muissa viranomaisissa, esimerkiksi sosiaalitoimistossa, ongelmana on se, että työntekijät vaihtuvat ja uudelle joutuu kertomaan asiat uudestaan. Tai siellä ei vastata puheluihin, viesteihin, sähköposteihin. Projektissa aina kaikki toimii.”

Osa haastatelluista kertoi, että he eivät olisi tulleet mukaan projektiin, jos siinä olisi keskitytty päihteiden käyttöön. Näin siksi, että moni kertoi olleensa kontaktissa jo niin moneen eri päihdeauttajatahoon, että uusia ei enää kaivattu. Tässä projektissa erityistä oli juuri isyyden korostaminen. Monet isät kokivat kuitenkin myönteisenä sen, että isäteeman ja muiden asioiden käsittelyn ohella myös päihdeongelmaan tuli *”väkisinkin tartuttua”*. Samalla kun on käsitelty rikkoutuneita suhteitaan lapsiin, on käsitelty sitä, mitä on tapahtunut, ja miksi erotilanteisiin on tultu. Moni koki, että tarpeen mukainen, mutta avoin puhuminen päihteistä auttaa, *”siitä jutellaan silloin kun tarvii”*. Metadonihoidossa oleva kertoi taistelevansa koko ajan retkahdusta vastaan, joten asioiden käsittely työntekijän kanssa auttoi ja tuki aina.

Jotkut haastateltavat totesivat, että alkoholi on yksi syy, miksi he ovat mukana projektissa, mutta se ei ole päällimmäinen asia, josta keskustellaan. He olivat oivaltaneet monia alkoholinkäyttöön liittyviä asioita myös työntekijätapaamisen jälkeisinä iltoina asioita miettiessään. Välillä mieleen tulleet asiat ovat olleet sellaisia, että isät olivat saattaneet soittaa työntekijätapaamisen jälkeen lapsilleen ja keskustella asioista heidän kanssaan.

Haastatelluilla oli myös asiakaskontakteja muihin viranomaisiin, kuten päihdepalveluiden työntekijöihin tai perhetyöntekijöihin. Kukaan haastatelluista ei kokenut, että näissä viranomaiskontakteissa tehtäisiin päällekkäistä työtä. Päinvastoin, esimerkiksi päihdepalveluista suositellaan projektia ja kysytään, ovatko he olleet mukana projektissa. Moni koki, että he mielellään juttelevat asioistaan eri auttajatahojen kanssa ja että he ovat projektissa omasta vapaasta tahdostaan.

3.4.7 Päihteiden käytön väheneminen

Monet haastateltavat olivat vähentäneet päihteiden käyttöönsä projektin myötä. Samalla elämän energiaa oli tullut lisää, omaan kuoreen käpertyminen oli vähentynyt ja ulospäin suuntautuminen lisääntynyt. He olivat omaksuneet ajattelutavan, että täysin *”hunningolla”* ei voi enää elää, jos haluaa pitää huolta lapsista. *”Tekisi mieli ruveta ryyppämään ja vetämään, mutta en halua enää*

aiheuttaa lapsille mielipahaa”, totesi eräs haastateltava. Näin päihteiden käytön vähentämistä kuvasi eräs toinen haastateltava:

”Projektin on pitänyt minut kurissa, vaikka nyt minulla on ollut kuukauden putki, juominen on kuitenkin ajoittaista, mutta projektin ansiosta se pysyy kohtuudessa, parhaillaan olen ollut juomatta 1,2 vuotta. Jos tätä projektia ei olisi, niin minähän joisin koko ajan. Tämä projekti auttaa hillitsemään. Olen tuurijuoppo. Ja kun käyn täällä puhumassa, niin menee mielihalut juoda ohi. Jos joku asia harmittaa, eikä kellekään pysty puhumaan, niin minähän juon. Olin pulassa sen kolmen kuukauden patkän, kun projekti oli ilman työntekijää, rupes vähän kuin paineet kasautuu.”

Haastateltavilta kysyttiin myös, millainen heidän tilanteensa olisi nyt, jos he eivät olisi tulleet mukaan projektiin. Joidenkin haastateltavien mukaan tilanne olisi nyt aivan varmasti erilainen. Yksi haastateltava joka asui vaimon ja yhteisten lasten kanssa, kertoi, että hän ei vielä huomaisi eikä huomioisi lapsiaan ilman projektia. Haastateltavat eivät myöskään olleet varmoja, missä tilanteessa he olisivat alkoholinkäytön suhteen, jos projektia ei olisi. He arvioivat, että joisivat varmasti enemmän. Eräs nuori haastateltu kertoi, että ilman projektia paljon asioita olisi jäänyt käymättä läpi. Isyyttä ei olisi niin paljon ajatellut. Tietoa olisi myös vähemmän. Projektissa mukana olo oli rauhoittanut, kun tiesi paremmin miten isyyteen pitää suhtautua: *”tässä on nyt tsempannut jollain tavalla, kun on mukana tässä, nyt osannut ajatella asioita enemmän isyyden kautta, plussan puolella ollaan”*. Eräs haastateltu totesi, että ilman projektia häneltä olisi mennyt henki, sillä hän oli projektiin tullessaan niin huonossa kunnossa ja kaikki asiat oli sekaisin.

3.5 Projektissa mukana olon vaikutus lapseen

Haastateltujen mukaan projektissa mukana olo on selvästi vaikuttanut myönteisesti heidän lapsiinsa, jotka ovat iloisempia ja kokevat olonsa turvallisemmaksi. Erityisesti niiden päivien jälkeen, jolloin työntekijä oli käynyt haastateltavan kotona, isät olivat panostaneet lastensa kanssa jutusteluun ja yhdessäoloon. Yksi haastateltu kertoi, että työntekijä on tuonut esille lapsen sosiaalisen turvallisuuden tärkeyttä, jonka isä oli erityisesti sisäistänyt. Lisäksi isä-poikasuhdetta oli käsitelty paljon, mikä oli auttanut isää panostamaan siihen.

Erään haastatellun 14-vuotias poika oli kaksi kertaa tavannut yksin työntekijää, mikä oli haastatellun mukaan rauhoittanut poikaa ja tuonut pojan taholta keskusteluun sellaisia tärkeitä teemoja, jotka isän mukaan eivät ole voineet tulla pojan ajatuksiin muuten kuin projektityöntekijän avulla. Seuraavaksi tarkoitus oli tavata yhdessä projektityöntekijän, isän ja pojan kanssa. Poika oli itse tullut mielellään mukaan projektiin erityisesti kun hän oli kuullut, että siellä ei puhuta koko ajan isän päihteiden käytöstä.

Erään haastatellun mukaan puhelinsoitot lapselle olivat lisääntyneet projektin myötä. Välimatka isän ja lapsen välillä oli pitkä, joten usein ei voinut tavata, mutta työntekijän tuki on auttanut sii-

hen, että soitot olivat lisääntyneet. Projektin ansiosta pojan ja isän välit olivat lähentyneet, sillä isä alkanut enemmän kiinnittää huomiota isyyteen ja poikaansa.

Yksi haastateltava kertoi, että suhteet lapsiin olivat paremmat, sillä työntekijä toimi ”välikätenä” ex-vaimon ja isän välillä. Heidän välinsä olivat niin tulehtuneet, että ilman välikäteenä asiat eivät olisi edenneet. Vaikutus lapsiin oli ollut myönteinen, lapset olivat olleet isä-lapsi-ryhmässä mukana ja heillä oli ollut kivaa. Haastateltavien mielestä tärkeää oli, että tarvittaessa myös puoliset otetaan mukaan keskusteluun.

3.6 Haastateltujen isien odotukset projektia kohtaan

Ne haastatellut, jotka olivat osallistuneet ainoastaan työntekijöiden henkilökohtaisiin tapaamisiin, olivat kiinnostuneita muustakin toiminnasta. Osa haastatelluista, jotka olivat jo olleet mukana ryhmissä, toivoivat lisää ryhmiä ja yhteistä pohdintaa. Haastatellut toivoivat myös, että ryhmissä olisi enemmän isiä paikalla. Tärkeää oli vaihtaa ajatuksia isyydestä ja samalla oppia vertaisilta. Haastatellut toivoivat ryhmiiin mukaan eri-ikäisiä isiä. Yksi suositteli jokaiselle isälle Isäviikkoa, jossa viikon ajan yövytään yhdessä ja käydään asioita pienryhmässä läpi. Haastateltavat näkivät ryhmien etuna sen, että kun useampi vertainen on paikalla, niin samasta asiasta tulee esille enemmän näkökulmia. Samalla tulee puhuttua asioista, joista ei muuten tulisi puhuttua. Moni kantaa tuskaa sisällään, mutta ryhmän tuki auttaa haastateltavien mukaan avautumaan. Joidenkin haastateltavien mielestä toiminnallista tekemistä pitäisi olla enemmän. Esimerkiksi ryhmän kanssa makkaranpaistoon meno vaikkapa järven rannalle olisi hyvää toimintaa, jolloin siinä ohessa tulisi luontevasti keskustelua. Välillä myös lapset voisivat olla mukana makkaranpaistossa.

Joidenkin haastateltujen isien mielestä projektiin pitäisi myös saada enemmän sisältöä ja tiedottaa siitä enemmän asiakkaille. Osa haastatelluista oli odottavalla mielellä, että mitä projekti tarjoaa: *”keskustelut ovat hyviä, mutta mitä muuta voisi tarjota?”*. Etenkin vasta vähän aikaa projektissa mukana olleet miettivät vielä, missä projektissa on kyse: *”Olen ollut kolme kuukautta projektissa, mietin yhä, että mikä juttu tämä on, että vielä vähän ollut semmosta. Pitäisi saada enemmän tietää mitä apua tästä voisi olla, että se jäänyt vähän arvoitukseksi, kun ei niinku tiijä, mutta on se kyllä sitäki, että minä en ole itekkään kysynyt”*.

Haastateltavien mielestä projektia voisi suositella perheille, joissa on alkoholismia ja siitä voisi olla niille hyötyä. Henkilön joka lähtee mukaan, tulee myös olla vastaanottavainen tälle asialle ja valmis käsittelemään sitä. Yksi suositteli projektia kaikille isille, joilla on vaikeuksia saada tapaamisasioita kuntoon ja joilla on päihdeongelma. Myös vankilassa olisi tärkeä kiertää ja käydä kysymässä kiinnostusta tällaiseen projektiin. Tätä kautta todennäköisesti löytyisi paljon kiinnostuneita, sillä vankilakulttuuriin ei kuulu puhua näistä asioista tai kertoa muille vangeille, että on lasta kovasti ikävä. Yksi nuori haastateltava kertoi, että kaikki nuorena isäksi tulevat hyötyisivät projektista, sillä nuorena isänä olemisesta on ”aika ulapalla”. Itselle voi tulla myös isyydestä outoja ajatuksia, mutta projektin työntekijät pitävät niitä ihan luonnollisina ja ymmärrettävinä.

Monella haastateltavalla oli suuria odotuksia projektin suhteen jatkossa:

”Tälle projektille on tilausta, kun tämä tieto tästä kiirii, tämä räjähtää kuin pommi, tälle on tarvetta. Kun tämä tulee tutuksi niin varmasti tarvetta ja tilausta olisi valtakunnallisestikin, kun alkoisät on muutenkin heikoilla, tämä on niin iso mahdollisuus, kun näihin kaikkein vähimpiin alkosairaisiin panostetaan. Jos nämä ongelmat jäävät hoitamatta, niin yhteiskunnalle tulee huomattavasti kalliimmaksi, kun mitä laitetaan tämmöseen projektiin rahaa, puhumattakaan mitä maksaisi oikeudenkäynnit ja korvaukset.”

4 Sidosryhmähaastateltavien kokemukset haastatteluiden perusteella

4.1 Tarve hankkeelle

Kaikki haastatellut sidosryhmäedustajat näkivät, että tarve hankkeelle on suuri. Tätä perusteltiin muun muassa sillä, että aikaisemmin vastaavaa isille ja vanhemmuuteen kohdennettua hanketta ei ole ollut olemassa. Haastateltujen mukaan tähän asti on aina keskitytty äiteihin, äitiyteen ja naiseen, jolloin isät ovat jääneet taka-alalle. Haastatellut perustelivat hankkeen tarvetta myös sillä, että heidän asiakaskuntaansa kuului tyypillisesti miehiä, joilla oli lapsia. Eri tahoja edustavilla haastatelluilla ei kuitenkaan aiemmin ollut riittänyt resursseja ottaa päihteiden käyttäjämiehien vanhemmuutta huomioon, koska he joutuivat työssään keskittymään ensisijaisesti oman organisaationsa perustehtävän hoitamiseen. Erityisesti Isä -projektin työntekijän mukana olo asiakastyössä helpotti osaa sidosryhmiin kuuluvista. Esimerkiksi A-klinikalla ja vankilassa fyysisen työparin mukaan tulo oli suuri apu.

Sidosryhmähaastateltavat kertoivat, että käytännön työssä näkyy hankkeen suuri tarve, sillä huonot suhteet lapsiin ovat miehille kipeitä asioita, joita heillä on halu työstää. Erityisesti monet käytännön jalkautuvaa työtä tekevät kohtasivat työssään vaikeita isyyteen liittyviä ongelmia. Samoin esimerkiksi seurakunnan työntekijät, jotka kohtaavat työssään ihmisten hätää, näkivät usein, kuinka päihteitä käyttävät isät on ajettu ulos perheestä eron yhteydessä, ja miten heidän on hankala päästä takaisin perheyhteyteen. Haastateltavat kertoivat, että jos perheessä miehellä on päihdeongelma (ja naisella ei välttämättä lainkaan), niin mies usein eristetään perheestä, jolloin nainen jää huolehtimaan lapsista. Tuolloin isyys väistyy helposti miehen elämästä kokonaan. Haastateltujen mukaan on tyypillistä, että päihteiden käyttäjillä on lapsia, mutta he eivät tapaa heitä tai pidä yhteyttä heihin. Päihteitä käyttävät isät ovat vaikea kohderyhmä ja he tarvitsevat haastateltujen mukaan isyyden teeman ylläpitämistä ja motivoimista pohtimaan isyyttä. Isyys ei häviä miesten elämästä vaikka he käyttäisivätkin päihteitä, mikä tuli painokkaasti esille usein myös haastateltujen miesten puheissa.

Myös vankilatyötä tekevät totesivat, että monen vangin elämään kuuluu isyys ja vanhemmuus jollakin tavalla. Kontaktit lapsiin voivat olla katkenneet, tai hänelle on voinut tulla perheenlisäystä

vankeuden aikana. Vangille isyys ja lapset voivat olla tekijöitä, jotka pitävät miestä kasassa ja antavat motiivia arkeen. Tarve hankkeelle näkyy haastateltavien mukaan myös siinä, että isyysasioiden pohtiminen on vähentänyt myös päihteiden käyttöä. Esimerkiksi ennaltaehkäisevän työn näkökulmasta isäprojekti on auttanut muutamia asiakkaita pysymään erossa päihteistä ja muutenkin antanut ”potkua” elämään, kun he ovat alkaneet pohtia isyyttään ja esimerkiksi lasten tapaamisoi-keuksiin liittyviä asioita.

Haastateltavat näkivät hankkeen ensisijaisina hyötyjinä isät, mutta välillisesti myös lapset ja äidit. Esimerkiksi lastensuojelussa näkyy jatkuvasti, että mikäli lapselta katkeaa yhteys isään esimerkiksi tämän päihdeongelman takia, koituu siitä lapselle paljon vaikeuksia. Haastateltu lastensuojelun edustaja näki tärkeänä kaiken työn, joka tukee isyyttä:

”Jokainen lapsi haluaa tietää, kuka hänen isä on ja haluaa olla isän kanssa tekemisissä, vaikka isä olisi minkälainen tahansa. Jos lapsi pystyy mitenkään olemaan isän kanssa tekemisissä vaikka tuetusti tukihenkilön avulla, niin se on aina sille lapselle hyvä asia. Siis tärkeää on, että lapsi saa hyviä kokemuksia isän kanssa”.

Haastateltavat näkivät yhtenä Erityisesti Isä -projektin tärkeänä puolena sen, että isyyteen ja isien tarpeisiin kiinnitetään tietoisesti huomioita. Hanke nostaa pohdiskeluun ja tarkastelun alle juuri päihteitä käyttävän isän. Ilman isyyden esille nostoa arjen rutiinistyössä ei tule pysähtyttyä ajattelemaan asioita mistään erityisestä näkökulmasta, vaan asiat etenevät omalla painollaan.

4.2 Projektin tavoitteiden ja tehtävien asettelun osuvuus suhteessa tarpeeseen

Haastateltujen mukaan hankkeen tavoitteet ja tehtävänasettelu ovat osuvia. Monien sidosryhmähaastateltavien mukaan tärkeä perustaso on saavutettu jo siinä, että isien vanhemmuus ja sen tukeminen on nostettu esille ja sitä on ruvettu tarkastelemaan. Ammattityöntekijöiden tietotason nostaminen on tärkeää, sillä kaikissa organisaatioissa ei ole aikaisemmin saatu koulutusta tai tietoa päihteitä käyttävien isien vanhemmuuden vahvistamisesta.

Haastateltavat perustelivat tavoitteiden ja tehtävien asettelun selkeyttä usein myös sillä lähtökohdalla, että päihteitä käyttävä isä joutuu miltei automaattisesti naista huonompaan asemaan perheessä päihteiden käytön vuoksi. Siksi asia on tärkeä ja projektin tavoitteet ovat haastateltavien mielestä kohdallaan. Isyyden vahvistamisen tärkeys näkyy eri tahojen näkökulmasta hieman eri tavoilla. Esimerkiksi lastensuojelussa näkyy erityisen hyvin se, miten isän puute ja poissaolo lapsen elämästä vaikuttaa lapseen: *”se tekee lapsille tosi paljon hallaa, vaikka tilanne olisi kuinka vaikea, niin isä on tosi tärkeä lapsen elämässä”.* Vankilatyön näkökulmasta projektin tavoitteet ovat osuvia, sillä isien ja lasten näkökulmaa ei vankilassa ole ollut juuri lainkaan esillä. Projektin myötä se on tullut tärkeäksi työn kohteeksi. Vankilatyössä ajatuksena on, että kun vankien vanhemmuutta ja isyyttä tuetaan, niin se on tapa motivoida heitä rikoksettomuuteen. Tällöin he joutuvat ajatte-

lemaan rikosten tekoa tavallaan myös lastensa kautta, kuinka lapset ne kokevat ja miten se vaikuttaa lapsiin.

Haastateltujen sidosryhmien edustajien mukaan hankkeen tavoitteet ovat osuneet tarpeeseen, sillä asiakkaat ovat saaneet isyydestä valtavasti motivaatiota päihitteettömyyteen. Tärkeää on, että asiakkaat pystyvät käymään isyyteen ja vanhemmuuteen liittyviä asioita läpi ja puhumaan niistä siitä näkökulmasta. Ilman hanketta hänellä ei olisi ollut tällaista palvelua, tai isyysteeman ympärillä ei olisi päästy erityisesti työskentelemään.

4.3 Erityisen hyvät ja toimivat projektin toimintatavat

Haastateltujen sidosryhmien edustajien mukaan projektissa on monia hyviä työ- ja toimintatapoja, kuten sensitiivinen työote, yksilö- ja ryhmätyö, jalkautuva työ, innovatiivisuus, laaja-alaisuus ja tiedottaminen.

Monet haastatellut toivat hyvänä toimintatapana esille projektityöntekijöiden sensitiivisen työotteen. Projektin työntekijät ovat tarttuneet herkästi päihkeitä käyttävien isien kriittiseen elämäntilanteeseen, sillä usein miehet ovat eronneet, lapset ovat jääneet entiselle vaimolle ja välit lapsiin ovat huonot tai kokonaan katkenneet. Haastateltujen mukaan isää pitää kohdata ja kuunnella herkillä korvalla, heidän omalta tasoltaan ja sen mukaan mitä he haluavat. Oleellista on ajoittaminen: milloin ja mitä miehille tarjotaan, etteivät he mene lukkoon. Erään haastatellun mukaan miehet ovat myös voineet kokea omalta isältään huonoa kohtelua, tai oma lapsuskoti on voinut olla rikkinäinen. Siksi he ovat voineet painaa isyyteen ja vanhemmuuteen liittyvät asiat hyvin syvälle, jolloin niiden esille otto vaatii työntekijältä erityistä taitoa. Haastateltavien mukaan myös hankkeessa asiakkaiden kohtaamismahdollisuudet on järjestetty hyvin, vaikka asiakaskunta on erittäin vaikeasti motivoitavissa, tavoitettavissa ja kiinnitettävissä asiakastyöhön.

Haastateltavat näkivät henkilökohtaisen asiakaskontaktin eli yksilötyön kahdenkeskiset keskustelut hyvänä työtapana, koska siinä katsotaan laajemmin koko asiakkaan elämää ja tuetaan ja ohjataan eri palvelujen piiriin. Haastatellut pitivät hyvänä toimintatapana myös sitä, että työntekijät eivät tee asiakkaan puolesta asioita, vaan ovat heitä varten olemassa, auttamassa ja rinnalla kulki-joina. Samoin haastateltavat pitivät erityisen hyvänä toimintatapana hankkeen ryhmätyötä. Hankkeessa on toiminut ja toimii isä-lapsi ryhmiä tai hankkeen työntekijät ovat menneet työpariksi mukaan jo olemassa oleviin päihteiden käyttäjien ryhmiin ja nostaneet siellä isyyteen ja vanhemmuuteen liittyvät teemat esille. Esimerkiksi Jyväskylän perheneuvolan ryhmissä yhdistyi haastateltavan mukaan hyvin heidän perheterapeutin osaamisensa ja Erityisesti Isä -hankkeen työntekijän osaaminen.

Ne haastateltavat, joilla oli kokemusta jalkautuvasta työstä, pitivät sitä onnistuneena. Sitä kautta löytää päihkeitä käyttäviä miehiä parhaiten ja siinä voi olla ihmisten ”omalla tontilla”:

”Heitä voi tavata kotona tai ihan jossain ulkopuolisessa tilassa, mikä kenellekin parhaiten sopii. Eli nämä keinot ja toimintatavat ovat sopivat. Jos näiden ihmisten pitäisi tulla tiettyinä kellonaikana tiettyyn paikkaan, niin tavoitettavuus ei välttämättä olisi niin hyvä”.

Jalkautuvaa työtä tekevien haastateltujen mukaan asiakkaan omassa elinympäristössä näkee enemmän ja saa enemmän informaatiota asiakkaan elinympäristöstä, kuin jos asiakas kävisi vastaanotolla. Jalkautuvassa työssä näkee, missä kunnossa koti esimerkiksi on, ja mitä kaikkea arkeen liittyy. Kotiympäristössä on helpompi käsitellä vaikeita asioita kuin toimistossa. Silloin ollaan asiakkaan maaperällä, hänelle tutussa ympäristössä. Haastateltavien mukaan toimistot ovat monesti klinisiä ja virallisia paikkoja, etäisyyttä työntekijän ja asiakkaan välissä lisää konkreettisesti pöytä.

Sidosryhmähaastateltavat pitivät hankkeen työtettä innovatiivisena. Esimerkiksi kun ryhmässä on noussut jotain esille, niin sitä on lähdetty heti testaamaan ja kokeilemaan ja katsottu mikä toimii ja mikä ei. Yksi esimerkki hankkeen innovatiivisesta ja onnistuneesta otteesta on asiakkailta esille tullut ajatus toiminnallisesta yhdessä tekemisestä isien ja lasten kanssa:

”Esimerkiksi makkaranpaiston ohessa ulkona kokoontuminen on isien ja lasten mielestä mieluista, sillä jo luonto sellaisenaan on hoitava elementti. Tänä päivänä ei kuitenkaan ole enää itsestänselvyyttä, että isät lähtisivät lasten kanssa tällaisille retkille. Luonnossa isät ja lapset kuitenkin puhuvat eri asioista ja huolistaan enemmän ja luontevammin kuin mitä neljän seinän sisällä. Erityisesti lasten kanssa kaikkein tärkeimpiä asioita ei saa välttämättä pöydän äärellä, vaan joissain ihan muissa tilanteissa, kuten automatkalla tai retkellä.”

Onnistunut hankkeen työkeino on haastateltavien mukaan myös se, että hanketta on viety hyvin kattavasti ja laajalti eri asiakasryhmiin. Asiakkaita on tavoitettu monista eri paikoista, kuten päihdepalveluista, ensisuojoatasolta ja tuetuista asumispalveluista. Mukana on myös sekä iäkkäämpiä miehiä että nuoria miehiä. Mukana on myös laajasti eri perhetilanteessa eläviä miehiä, on esimerkiksi miehiä, joilla on perhe hajonnut ja jotka asuvat erossa lapsistaan sekä miehiä, joilla on perhe kasassa ja jotka asuvat lastensa kanssa.

Tiedottaminen on haastateltujen sidosryhmäedustajien mukaan toiminut kaikilla alueilla hyvin, se on ollut hyvää, riittävää, luontevaa ja helppoa. Erityisesti haastateltavat kokivat sähköpostitse lähetetyt tiedotteet hyvinä, koska niitä voi lukea silloin kun itsellä on aikaa. Tiedotteissa on tuotu hyvin esille hankkeen ideaa ja niistä saa muun muassa ajantasaisesti tietoa siitä, mitä hankkeessa on meneillään ja mitä on tulossa. Haastatellut kokivat, että kontakteja ja tiedottamista on ollut paljon. Tärkeänä pidettiin myös sitä, että hanketyöntekijät pitävät aktiivisesti yhteyttä sidosryhmiin. Toimivana pidettiin myös sitä, että hanketyöntekijät ovat käyneet sidosryhmien työtiimeissä sekä esimerkiksi päiväkeskuksessa puhumassa hankkeesta. Jotkut haastateltavat tosin kritisoivat projektia myös siitä, että se on näkynyt hyvin vähän julkisuudessa ja esimerkiksi paikallislehdissä. Toisaalta esimerkiksi Jyväskylässä oli saatu seurakunnan Seurakuntaviestiin esittely hankkeesta.

Haastateltavilta kysyttiin myös, onko jotain hankkeen toimintatapoja, jotka eivät ole kovin onnistuneita. Suurimmalle osalle haastatelluista ei tullut mieleen tällaisia asioita. Päinvastoin haastateltavat pitivät hanketta onnistuneena ja kiinnostavana valtakunnallisestikin. Haastateltavat pitivät sen sijaan suurena haasteena sitä, että tiedossa oli isiä, jotka eivät halua jostain syystä lähteä hankkeeseen mukaan, vaikka heillä olisi suuri tarve isyyteen liittyvien asioiden pohtimiseen. Eli potentiaalista asiakaskuntaa olisi enemmän, kuin mitä tällä hetkellä hankkeessa on. Toisaalta haastateltavat totesivat, että miehiä on myös tavoitettu hankkeeseen hyvin.

Toinen haaste koski ryhmämuotoisen tuen aikaansaamisen vaikeutta. Esimerkiksi Pieksämäen päihde- ja mielenterveysyksikön sairaanhoitaja totesi, että ryhmiin löytyisi asiakkaita tarpeeksi, mutta heidän sitouttamisensa ryhmämuotoiseen työskentelyyn on vaikeaa. Myös Jyväskylän seurakunnan diakonityöntekijän mukaan näitä isiä on hankala saada mukaan ryhmiin.

4.4 Projektin onnistuminen sidosryhmätyössään

Yleisesti ottaen haastatellut sidosryhmien edustajat näkivät projektin onnistuneen sidosryhmätyössään. Erään kuopiolaisen haastatellun mukaan esimerkiksi kehittämistyöryhmässä yhteistyö on lähtenyt hyvin käyntiin. Erityisesti sidosryhmätyön käynnistyminen näkyy valtakunnallisella tasolla, kun hanke on julkitullut erilaisissa koulutus- ja seminaaritapahtumissa. Tieto hankkeesta on saavuttanut laajasti ja monipuolisesti ihmisiä, mikä on hyvä. Esimerkiksi Terveysneuvontapäivillä Hämeenlinnassa oli seminaari ja syksyllä 2014 oli Jyväskylässä seminaari, jossa projektityöntekijä kertoi hankkeesta. Haastatellun mukaan verkostoissa on oikeat ja monipuoliset tahot mukana, joita ovat Ensikotien liitto, lastensuojelu, Sirkkulanpuisto, Työterapinen yhdistys ja vankila. Paikalliset toimijat on hyvin koottu mukaan, sillä juuri noista tahoista isiä tavoittaa.

Varkaus-Pieksämäki -alueen haastateltujen mukaan sidosryhmätyössä on onnistuttu ja oikeat tahot ovat mukana. Esimerkiksi Erityisesti Isä -projektin projektityöntekijä oli vastikään ollut neuvolassa puhumassa tästä projektista, mikä on myös oivallinen paikka jakaa tietoa asiasta. Myös yhteistyö lastensuojelun kanssa toimii hyvin. Erityisesti Isä -projektin työntekijä on käynyt lastensuojelun työyhteisössä kertomassa projektista, ja lisäksi haastateltu on kertonut hankkeesta työyhteisössään eteenpäin. Haastateltu oli kertonut hankkeesta myös vieressä olevalle psykiatrian yksikön organisaatiolle, että mikäli heillä on hankkeen kohderyhmää, niin heitä voi ohjata hankkeen piiriin. Varkaus-Pieksämäki -alueella uskotaan myös että sidosryhmissä ovat oikeat tahot hyvin mukana, koska mukana on päihdeorganisaatio, kaupunki, psykiatria, seurakunta ja lastensuojelu: *”Tahot ovat sellaiset, mitä varmasti tarvitaankin eli ne tahot, jotka ovat näiden päihdeisien kanssa mukana.”*

Eräs haastateltu jalkautuvien palveluiden edustaja koki, että kun hän työskentelee Erityisesti Isä -projektin työntekijän kanssa saman talon tiloissa, he pystyvät vaihtamaan sujuvasti ajatuksia esimerkiksi siitä, mitä hankkeessa on meneillään. Yhteisten asiakkaiden kanssa on myös sovittu, että projektityöntekijä ja haastateltava voivat kertoa toisilleen näiden kuulumisia. Myös hankkeen kon-

taktit muihin sidosryhmiin, kuten mielenterveystoimistoon ja päihdeklinalle, ovat olleet toimivia. Sidoryhmäyhteistyötä vahvistaa haastatellun mukanaolo kehittämistyöryhmässä.

Eräs Kuopion haastateltu totesi, että hän ei tiedä minkä tahojen kanssa projekti on tekemisissä. Oma kontakti on rajoittunut enimmäkseen projektityöntekijään. Esimerkiksi esitteitä haastateltu ei ollut nähnyt. Haastateltu ei osannut sanoa, pitäisikö sidoryhmätyön olla näkyvämpää, sillä hän ei ollut kovin tietoinen hankkeesta (muuta kuin yhden yhteisen asiakkaan kautta). Haastatellun mukaan hyvää on, että Erityisesti Isä -hanke toimii Päihdepalvelusäätiön tiloissa, koska siellä käy paljon asiakkaita, joilla on jo kontakti hoitoon (esim. katkolle tai osaston puolelle) ja siten he ehkä lähtevät helpommin mukaan myös uuteen toimintaan.

Jyväskylän haastatellut sidoryhmien edustajat katsoivat hankkeen onnistuneen sidoryhmätyösäään. Heidän mukaansa oikeat tahot ovat mukana. Esimerkiksi Jyväskylän katulähetys, joka kuuluu sidoryhmään, hoitaa noin 70% Jyväskylän päihdeasiakkaista ja heidän asuttamisestaan. Hanke työntekijä on käynyt paikan päällä kertomassa hankkeesta. Hanke myös tiedottaa hyvin toiminnastaan. Yhteyksien rakentaminen ja ylläpito on ollut erittäin aktiivista. Myös Mikkelin haastateltavien mukaan keskeiset sidoryhmät on valittu mukaan ja ne olivat kokonaisvaltaisesti mukana sidoryhmätyössä.

4.5 Eri toimijoiden välisen yhteistyön vahvistuminen

Haastateltujen mukaan toimijoiden välinen yhteistyö ei ole välttämättä kaikilla alueilla vahvistunut, sillä joillakin alueilla yhteistyö on muutenkin vahvaa ja sille on pitkät perinteet. Näillä alueilla on jo valmiiksi tiiviit ja selkeät verkostot. Esimerkiksi Kuopiossa todettiin, että yhteistyö sujuu aikalailla automaattisesti, koska Kuopio on kuitenkin melko pieni paikkakunta, yhteistyön tekeminen asiakaskontakteissa on luontevaa ja se on osa alueen työtettä.

Joillakin alueilla oli erilaisia näkemyksiä siitä, onko eri toimijoiden välinen yhteistyö vahvistunut hankkeen myötä. Erään pieksämäkeläisen haastatellun mukaan eri toimijoiden välinen yhteistyö on vahvistunut ja lisääntynyt, kun taas toisen saman alueen haastatellun mukaan yhteistyössä ei ole tapahtunut muutosta, sillä yhteistyö pienellä paikkakunnalla on tiivistä muutenkin ja toimii saumattomasti, kun kaikki tuntevat toisensa.

Erään Varkauden haastatellun näkökulmasta eri toimijoiden välinen yhteistyö on vahvistunut, sillä mukana kehittämistyöryhmässä on toimijoita, joita haastateltu ei ollut aiemmin tavannut. Samalla on saanut uutta tietoa muista tahoista ja heidän tavastaan toimia, mikä on avannut näkemystä kentälle. Yhteistyötä on ollut aiemmin päihdeklinalle kanssa, mutta ei esimerkiksi lastensuojelun kanssa. Toinen Varkauden haastateltu uskoi, että yhteistyö ei ole mennyt ainakaan huonompaan suuntaan. Erityisesti isien huomioiminen on lisääntynyt. Esimerkkinä hän kertoi tapauksen, jossa isä ei ollut nähnyt lastaan vuosiin, mutta nyt hankkeen taholta oli alettu selvittää, missä lapsi on ja

mitä hänelle kuuluu. Se että isä sai selvyuden oman lapsensa tilanteesta, rauhoitti häntä, vaikka hän ei vielä ollutkaan kykenevä ja valmis tapaamaan tätä.

Jyväskylän haastatelluista useimmat eivät osanneet sanoa, onko toimijoiden välinen yhteistyö lisääntynyt hankkeen myötä. Yksi syy tähän oli kaupungin suuri koko. Eräs haastateltu totesi, että hän ei pysty allekirjoittamaan sitä, että yhteistyö olisi vahvistunut. Isossa kaupungissa monet toiminnot ovat valtavan pirstoutuneita, vaikka aina puhutaan verkostoyhteistyöstä: *”Ei voi sanoa, että maailmaa syleillen tämän hankkeen kautta olisi yhdistytty, vaan tapauskohtaisesti ja tilannekohtaisesti aina työntekijän omien hoksottimien mukaan”*.

4.6 Projektilta saatu uusi tieto

Suurin osa haastatelluista kertoi saaneensa projektilta uutta tietoa, usein se koski isien aseman parempaa huomioimista käytännön työssä. Esimerkiksi Kuopion Seudun Päihdepalvelusäätien edustajan mukaan hankkeen myötä tieto tältä sektorilta on karttunut ja hanke saa myös ajattelemaan asioita uudelleen:

”Päihdepalvelusäätien avohoidon ja myös osastohoidon puolelle on iskostunut se ajattelutapa ja tavoite ihan ensi vuodelle, että me otamme yhä kiinteämmin perheitä ja isiä huomioon hoitokuvioissa. Hanke on nostanut tämän asian yhä enemmän keskusteluun. Myös työntekijöiden omissa hoitoprosesseissa nämä asiat ovat nyt nousseet paremmin pinnalle, kun saa asian esille.”

Pieksämäki-Varkaus -alueen haastateltujen mukaan erityisen hyvää on, että projektityöntekijät katsovat laajasti aihepiiriä, ja etsivät uutta tietoa koko valtakunnan näkökulmasta. Uusi tieto on karttunut muun muassa sähköpostitse saadun tiedon ja yhteisten keskustelujen kautta. Haastateltujen mukaan hankkeesta on myös hyvin levitetty tietoa. Erityisesti Isä -projektin työntekijä on kiitettävästi kiertänyt ja kulkenut tietoa jakamassa jo hankkeen alusta saakka. Viestiä hankkeesta on viety hyvin eri toimijatahoille ja eri verkostoille.

Erään Jyväskylän haastatellun mukaan hänen oli tärkeää kuulla projektityöntekijältä, miten itse voi työntekijänä ottaa isyysasian perhetyössä puheeksi. Hän oli käynyt projektityöntekijän kanssa läpi haitallisen päihteiden käytön rajoja, jolloin hän pystyi näkemään, että päihteet voivat olla monessa perheessä ongelma, vaikka perinteisessä mielessä vanhemmat eivät ole alkoholisteja. Uutena tietona oli tullut myös se, kuinka iso vaikutus päihteellä on perheiden problematiikkaan, kasvatuskykyyn ja parisuhteeseen. Usein päihteidenkäyttö nähdään vain raskaasti juovien ongelmana, eikä tunnisteta haitallista käyttöä, mikä ei näy aina ulospäin.

Monet haastatellut kertoivat välittävänsä hankkeen tuottamaa tietoa edelleen omalle organisaatiolle, joten uusi tieto leviää vähitellen eteenpäin organisaation käytännön työhön. Esimerkiksi Jyväskylän katulähetyksen työntekijä oli lähtenyt juurruttamaan isänäkökulmaa työpaikalleen,

koska hän näki tärkeänä, että heidän työntekijöillään olisi tämäkin näkökulma koko ajan mukana asiakastyössä.

4.7 Oman päihteitä käyttäviä isiä koskevan ajattelun muuttuminen

Moni haastatelluista kertoi kiinnittävänsä hankkeen myötä eri tavalla huomiota isyyteen. Haastateltavat olivat saaneet hankkeesta uutta näkökulmaa siihen, että he muistivat entistä enemmän ja terävämmin ottaa isyyden puheeksi. Esimerkiksi Rikosseuraamusviraston edustajan mukaan päih-teisiin ja vanhemmuuteen kiinnittää nyt hankkeen myötä enemmän huomiota. Erityisesti huomio kiinnittyy vanhemmuuteen ja sen merkitykseen myös nuorille asiakkaille.

”Kun erityisesti nuorille se isäksi tuleminen on tosi iso juttu. Tietysti aikaisemminkin jos olen tiennyt, että joku on tulossa isäksi, niin sitä isyyttä on käsitelty ja siitä on pu-huttu. Mutta jos on sellaisia asiakkaita, joilla on niitä lapsia, mutta jotka eivät ole hä-nen elämässä mukana eikä se parisuhde ole sujunut, mutta ilman hanketta en ole sil-loin aikaisemmin huomionut sitä, että siltihän he ovat isiä. Ja sitä en ole aikaisemmin niin sisäistänyt ja niin selkeästi nähnyt, että se asia voisi vahvistaa sitä rikoksetto-muutta.”

Hanke oli muuttanut haastateltavien ajattelutapaa siten, että normaalityössä ei ole aiemmin eri-tymisesti pohdittu asiakkaita isyyden ja siihen liittyvien asioiden näkökulmasta. Esimerkiksi erään Varkaus-Pieksämäki -alueen haastatellun mukaan muutos näkyy käytännön työssä siinä, kuinka selvittelee asioita ja tarkastelee päihteitä käyttävien isien asemaa perheessä:

”Psykiatrian poliklinikalla on päihdeasiakkaita, mutta päihdepuoli on oma juttunsa, kun psykiatrian poliklinikalla keskustellaan asioista eri tavalla psykiatriakeskeisesti, mutta nyt sitä päihdeasiaa lähestyy toisella tavalla. Itse osaa nyt tehdä myös uusia kysymyksiä. Ja nyt osaa myös puheissa kuljettaa isien lisäksi keskustelussa niitä lapsia mukana ja koko perhettä. Lapset on tosin käynneillä hyvin harvoin mukana.”

Isyyden huomioiminen on aiemmin usein ignoroitu, sillä ennen projektia oli usein keskitytty pel-kästään äidin ja lapsen tarpeisiin. Eräs Jyväskylän haastateltu kertoi, että muutosta on tapahtunut niin, että hän ei enää sulje silmiään isän osuudelta.

”Tavallaan aiemmin näissä perhetyössä olen nähnyt vain sen äidin ja lapset, jolloin meillä ammattilaisillakin on ollut aukko, että hei, jossakinhan on se isä. Asia on myös jollakin tavalla kipeä asia näille äideille ottaa se keskustelun alle, että isä puuttuu, isä on lähtenyt. Ja miten se perheessä näkyy, ja mitä se aiheuttaa lapselle. Kun tämä problematiikka on tosi kipeä. Tämän asian lähestyminen olisi kahdenkin projektin ar-voinen. Muutos näkyy siinä, että päivittäisessä työssä on alkanut tulla uusi kysymys asiakkaille kun ne istuu tuossa pöydän takana, että onko sulla lapsia? Mä yllätyn it-

sekin. Onko sulla lapsia? Minä kysyn nyt projektin innoittamana joka kerta sen. Että missä he ovat? Mikä on suhde? Tapaatko niitä? Sillä tavalla projektilla on iso merkitys ollut.”

Monille oli keskeistä oivaltaa, että päihteitä käyttävää isää ei lähestytä stereotyyppisesti elämässä epäonnistumisen ja päihteiden käytön kautta, vaan myönteisessä mielessä isyyden ja siihen liittyvän ylpeyden kautta. Päihteiden käyttäjän isyyteen on yleensä suhtauduttu vain ongelmana: *”Usein meillä on käsitys huonosta isästä, joka on juonut, rellestänyt ja ollut vankilassa. Hanke haastaa tätä stereotypiaa. Kun se on kunnia-asia ja hyvä asia, että on isä. Nyt tämä tulee yhtenä työkaluna paremmin esille. Että hei tämäkin hanke on olemassa, että isyys voi olla hyvä kannustin elämänmuutokseen, ei kivi kengässä.”*

Osalla haastateltavista oma suhtautuminen oli muuttunut asian esille ja puheeksi otossa sekä positiivisen kontaktin luomisessa päihteitä käyttäviin isiin, jotka ovat erillään perheestä. Esimerkiksi haastatellun jalkautuvaa työtä tekevän työntekijän oma suhtautumistapa on muuttunut siten, että nykyisin hän kuulostelelee enemmän asiakkaalta tämän halukkuutta työstää isyyteen ja päihteisiin liittyviä asioita. Monesti nämä asiat ovat vaiettuja, eivätkä ole olleet ensimmäisinä esiin otettavina.

Parille haastatelluista isien huomioiminen työssä oli jo muutenkin tuttua. Esimerkiksi Varkaus-Pieksämäki -alueen haastateltu työntekijä oli tehnyt isätyötä jo aikaisemmin, joten isien huomioiminen ja mukaan ottaminen oli organisaatiossa toimintamallina entuudestaan. Ne sidosryhmähaastateltavat, jotka olivat jo aiemmin tehneet työtä isäerityisestä näkökulmasta, korostivat, että hankkeen myötä tieto ja osaaminen omassa työorganisaatiossa on levinnyt myös niille kollegoille, jotka eivät ole juuri olleet tietoisia aihepiiristä. Esimerkiksi eräs Mikkelin haastateltava totesi, että kollegat eivät tarkastele asiakkaita enää vain riippuvuusnäkökulmasta, vaan myös isä- ja vanhemmuusnäkökulma huomioidaan paremmin: *”Riippuvuudesta eroon pääsemisessä isäerityinen näkökulma on voimavara asiakkaille”*.

4.8 Hankkeesta eniten hyötyvät asiakkaat

Haastateltujen mukaan hankkeesta hyötyvät hyvin monenlaiset isät. Tällaisia hyötyjiä ovat isät, joilla on päihdeongelma ja jotka elävät vielä perheensä kanssa. Myös ihan nuoret isät, joilla on päihteiden käyttöä ja elämä hukassa, hyötyvät hankkeesta, koska heille isyys on hämmentävä asia. Erityisesti Isä -projektin työntekijän kaltainen rinnalla kulkijatyöntekijä voi auttaa isyydessä, jolloin myös lapset hyötyvät hankkeesta.

Monien haastateltujen mukaan hankkeesta hyötyvät eniten ne, jotka on joutuneet lähtemään perheensä luota alkoholin käytön vuoksi. Heillä isyys on hukassa ja he ovat epävarmoja siitä, onko heillä juomisensa takia enää oikeutta pitää yhteyttä lapsiin. Usein he kokevat itsensä huonoiksi ja

mieltivät, että onko heillä edes oikeutta isyyteen. Haastateltujen mukaan tätä pitää ajatella myös niin päin, että heidän lapsillaan on oikeus isään.

Hankkeesta hyötyvät myös eronneet isät ja isät, joilla on erouhka. Hanke saattaa jopa ehkäistä avioeroja tai itsemurhia ja muita ikäviä asioita. Hanke pystyy olemaan isän äänitorvena esimerkiksi siten että hanketyöntekijä menee mukaan perhetapaamisiin. Lisäksi hankkeesta hyötyvät sellaisetkin isät, joissa tilanne on jo niin pitkällä, että lapset on huostaan otettu, ja isällä on pitkään ollut huonot välit tai kokonaan välit poikki lapsiin. Tässä tilanteessa myös lapsi hyötyy.

Yksi Varkaus-Pieksämäki -alueen haastateltu toi esille, että myös äidit hyötyvät hankkeesta. Hänen työpaikallaan oli esimerkiksi ollut eräs vaikea avioerotapaus, jossa pariskunta ei pystynyt keskustelemaan palavereissa. Tällöin hankehenkilö auttoi jo siinä, että isä pystyi tulemaan palaveriin, olemaan selvin päin ja keskustelemaan siellä. Myös äidit hyötyvät, kun he pystyvät turvallisesti keskustelemaan vaikeista asioista, kun on joku hankehenkilö tai kolmas osapuoli paikalla. On myös kokemuksia, että äiti on pystynyt hankehenkilön kautta pitämään yhteyttä puhumaan lasten asioista, joten hankehenkilö voi auttaa koko perhettä ja lasta.

Erään Varkaus-Pieksämäki -alueen haastatellun mukaan idea on siinä, että jos korostetaan isän isyyttä, *”hän löytää, että hyvänen aika minä olen isä”*. Tämä saattaa parhaassa tapauksessa auttaa päihdeongelmassa kun isä oivaltaa, että hänellä on tärkeä tehtävä tässä elämässä: *”olen isä ja nämä lapset tarvitsevat minua koko loppuelämänsä”*. Tämä oivallus saattaa raitistaa ihmistä. Toisen saman alueen haastatellun mukaan ne isät, jotka ovat olleet mukana projektissa, ovatkin pysyneet paremmin kuivilla tai heidän päihteiden käyttönsä on vähentynyt. Isät kokevat, että he ovat kuitenkin tärkeitä lapselle, mikä on heitä voimaannuttavaa. Eräs asiakas oli pystynyt jopa palaamaan takaisin työelämäänsä hankkeen tuoman tuen turvin.

4.9 Isien saama hyöty projektista

Sidosryhmähaastateltavien mukaan isät ovat hyötäneet projektista monella eri tavalla. Ensinnäkin isät olivat antaneet kiitosta hankkeen työntekijöille siitä, että projektityöntekijät ovat hyvin saavilla, heihin on matala kynnyks ottaa yhteyttä ja he toimivat nopeasti sekä ovat oikeasti päihteitä käyttävien isien elämässä mukana. *”He tekevät isolla sydämellä työtä, mikä näkyy sitoutumisessa ja työtavassa”*, totesi eräs haastateltava. Konkreettiset hyödyt nähtiin laaja-alaisina. Työntekijän mukana olo viranomaiskontakteissa on auttanut isiä selvittämään asioitaan. Esimerkiksi Pieksämäellä toteutettu jalkautuva työ on osoittautunut hyväksi:

”Jos esimerkiksi Erityisesti Isä -hankkeen työntekijä tulee lastensuojelupalaveriin asiakkaansa kanssa, niin se auttaa jo isiä, koska he kokevat lastensuojelupalaverit hirveän pelottavina, koska he kokevat olevansa aivan alakynnessä niissä tilanteissa. Se hyödyttää todella paljon isiä, kun siinä on joku toinen ihminen mukana ja me otetaan kyllä lastensuojeluun työntekijä palaveriin mukaan. Myös lapset hyötyvät siitä, he jo-

pa ihan itse ovat ottaneet yhteyttä työntekijään, ja tapasivat isää työntekijän kanssa, ja pyysivät työntekijää apuunkin välillä, jos isä oli huonossa kunnossa. Eli isien auttamisesta on hyviä kokemuksia.”

Päihde- ja mielenterveyspalvelujen kokemus on, että asiakkaat ovat olleet hyvin tyytyväisiä, kun heidät otetaan huomioon perheen tilanteessa ja että he saavat tukea vanhemmuuteen ja isyyteen. Asiakkaat ovat olleet positiivisesti yllättyneitä, että heidät huomioidaan erikseen:

”Usein päihdeisät kokevat esimerkiksi neuvotteluissa sosiaalitoimistossa, että he jäävät alakynteeseen jo lähtökohtaisesti niissä tilanteissa, koska heillä on päihdeongelma. Usein isät eivät enää jaksata taistella oikeuksistaan esimerkiksi tavata lasta, mutta silloin kun hanketyöntekijä on mukana, se mahdollistaa omien oikeuksien ajamisen. Eli että isällä on oikeus tavata lastaan, ja lapsella on oikeus isään ja hänen tapaamiseen.”

Esille tuli myös projektista saatu hyöty koko perheelle sekä ylisukupolvinen hyöty. Yhden Varkaus-Pieksämäki -alueen haastatellun mukaan keskiössä ovat isät, mutta hanketyöntekijä tapaa myös lapsia ja puolisoa. Projektista saatu hyöty on isille ylisukupolvista, sillä yhteen seuraavaan hanketyöntekijän tapaamiseen tulee nuori päihdeitä käyttävä isä, jolla on kaksi lasta ja tämän oma isä, jotka kaikki yhdessä peilaavat asiaa: *”Päihdeisä asuu yhdessä lasten äidin kanssa, joten tilanne on sillä tavalla hyvä. Myös sosiaalitoimi on tietoinen hanketyöstä. Tällä hetkellä isä oli pysynyt päihdeettömänä.”*

Myös Kuopiossa haastateltujen sidosryhmien edustajien mukaan asiakastyössä on tullut esille ylisukupolvisuus eli isoisäasia. Kuopiossa eräs pitkään ongelmallisesti päihdeitä käyttävä mies on tulossa isoisäksi, ja hän on tämän hankkeen seurauksena nyt löytänyt tarpeen olla raitis isoisä ja hän samalla löytänyt oman isyytensäkin. Eli hanke on tukenut asiakkaita raitistumisprosessissa ja parantanut suhteita sekä omiin lapsiin että lastenlapsiin.

Tyypillisesti mainittiin isille koituvana hyötynä päihdeiden käytön väheneminen. Esimerkiksi yhden haastatellun asiakkaana oleva isoisä on hyötynyt siten, että hän on saanut lisää verkostoa ympärilleen, koska sitä on ollut vähän. Keskustelut projektityöntekijän kanssa tuovat estettä juomiselle ja syytä olla selvin päin, kun on jotakin tekemistä sille viikolle kun on projektityöntekijän kanssa tapaaminen:

”Ukkus näkyy myös hänen halussa hoitaa muita asioita ja halussa olla selvin päin. Kun lapsenlapsi syntyi, niin sen jälkeen juomisessa on tapahtunut huikea muutos, sillä aikaisemmin hän saattoi juoda kuukausikaupalla eikä ollut puhuttakaan että hän lähtisi katkolle, eikä ollut mitään lopettamisajatusta. Nyt hänelle tulee pian se ajatus, että tämä juomapatki pitää saada poikki ja hän on mennyt katkolle ja ne raittiit ajat ovat siinä pidentyneet ja juomapatket vähentyneet. Hän on poikkeuksellinen asiakas sillä tavalla, että hänellä on säilyneet välit molempiin tyttäriin. Tyttärillä on toki valtava merkitys, mutta nyt myös lapsenlapsen kautta hän on saanut tavallaan uuden mahdollisuuden, sillä hän kantaa huonoa omaatuntoa siitä, mitä hän on tyttöjen

kohdalla menettänyt juomisen vuoksi. Itse hän korostaa sitä, että hänellä on tärkeä tehtävä viedä perimätietoa eteenpäin.”

Osa haastatelluista oli sitä mieltä, että isissä ei voi vielä nähdä muutosta, tai se näkyy vähäisesti. Erään Kuopion haastatellun mukaan hanke on vasta niin alussa (yksi isäryhmä vasta ollut), ettei vielä pysty sanomaan, miten isät ovat hyötäneet projektista. Haastatellun omia asiakkaita ei ollut ryhmässä, mutta hän uskoi, että isät hyötyvät ryhmästä.

Jyväskylän haastateltujen mukaan ihan konkreettista muutosta ei selvästi pysty sanomaan. Mutta niissä miehissä, jotka ovat lähteneet projektiin mukaan ja päässet käsiksi omaan työskentelyynsä, on herännyt pohdintoja ja se on vaikuttanut heidän päihteiden käyttöönsä vähentävästi. Muutos ei näy vielä, tai näkyy vähäisesti. Yksittäiset isät ovat saaneet suoraa tukea, tai tukea työparin kautta. Kestää aikansa, ennen kuin hanke löytää paikkansa.

4.10 Odotukset ja kehittämistarpeet projektia kohtaan

Sidosryhmähaastateltavat toivat esille monia odotuksia ja kehittämistarpeita Erityisesti Isä - projektia kohtaan. Keskeinen kehittämis ehdotus oli luoda toiminnan juurtumiselle mahdollisuudet jatkossa. Haastateltavia kiinnosti se, miten hanke jatkossa etenee alueellisella ja valtakunnallisella tasolla. Toiveena oli tuen saaminen käytännön työhön jatkossakin esimerkiksi siten, että hankkeessa luotaisiin kuntien käyttöön työmalli, joka juurtuisi valtakunnalliseksi:

”Me tarvitaan arkityöhön työvälineitä, joita voi käyttää hankkeen jälkeenkin, uuden toimintatavan jäljelle jääminen olisi tärkeää, koska nämä ovat miehille kipeitä ja häpeällisiäkin asioita, kun ne suhteet lapsiin ovat jääneet hoitamatta.”

”Toivon, että tähän työmalliin alettaisiin valtakunnallisesti kiinnittää huomiota, siitä tulisi kuntiin ja kaupunkeihin työmalli ja että ihmisiä alettaisiin palkata tällaiseen tärkeään työhön”.

Isäryhmiä vetäneet sidosryhmäläiset aprikoivat, kuinka jatkossa toimitaan, kun projektityöntekijä ei ole mukana työparina vetämässä isäryhmiä. Toiveena oli, että projekti tuottaisi jollakin tavalla jatkuvuutta ja tietoa siten, että isäryhmien vetäminen ilman hankkeen tukea onnistuisi jatkossakin.

Jotkut yksittäiset haastateltavat miettivät, tulisiko hankkeeseen jatkossa liittää myös äidit jollakin tavalla mukaan. Tätä perusteltiin sillä, että isä ei ole irrallinen osa perheestä: *”Vaikka isät ovat painopisteenä, niin muita perheenjäseniä ei saisi unohtaa. On hyvä irrottaa perheestä yksi palanen (isä) tarkastelun alle, mutta olisi hyvä tasapainottaa sitä että kokonaisuus eli koko perhe huomioitaisiin. Äiti ja lapset olisi hyvä niveltää jollakin tapaa enemmän mukaan projektiin.”*

Pari haastateltua mietti, olisiko sidosryhmien henkilöstöä mahdollisuus kouluttaa vielä tähän teemaan: *”Täsmätietoa vielä, että kuinka käyttää tätä teemaa omassa työssä ja kuinka lähestyä tätä teemaa ja miten osattaisiin ohjata miehiä hankkeen piiriin”*. Esille tuotiin myös se, että hanke voisi olla enemmän mediassa esillä, jolloin tieto hankkeesta leviäisi laajemmalle.

5 Yhteenveto ja johtopäätökset

Sekä haastateltujen isien että sidosryhmien osalta projekti on toiminut onnistuneesti ja se on löytänyt paikkansa. Se on tavoittanut kullakin hankepaikkakunnalla päihteitä käyttävät isät sekä sidosryhmät. Päihteitä käyttävien isien ja sidosryhmien pääviesti on tyytyväisyys projektin toimintaan.

Isäerityisen työn vaikutus päihteitä käyttäville isille

Haastatellut isät kuvasivat projektista koettuja hyötyjä hyvin laajasti. Projektin myötä he olivat enemmän mukana lastensa elämässä, huomioivat heidät paremmin ja monet olivat saaneet kuntoon katkenneet suhteet lapsiinsa. Projekti oli antanut uusia näkemyksiä ja vinkkejä isänä olemiseen, näin oli erityisesti nuorempien isien kohdalla. Haastateltujen miesten mukaan projektityöntekijöiden mukanaolo asiointitilanteissa eri viranomaisyhteyksissä oli korvaamatonta, ilman tukea monet asiat olisivat jääneet hoitamatta tai ne olisivat edenneet paljon hitaammin. Tämän saman asian vahvistivat haastatellut sidosryhmäläiset. Esimerkiksi huoltajuuskiistoissa miehet kertoivat joutuvansa jo lähtökohtaisesti altavastajiksi, ja ilman projektityöntekijän tukea miehet eivät saisi ääntään kuuluviin.

Projektissa mukana olo oli vaikuttanut myös haastateltujen isien päihteiden käyttöä vähentävästi. Moni totesi, että nyt kun he keskittyivät enemmän lapsesta huolehtimiseen ja hyvänä, läsnä olevana isänä olemiseen, heidän ei tehnyt mieli käyttää päihteitä niin paljon kuin aikaisemmin. Haastatellut miehet kertoivat myös, että heidän itsetuntonsa oli kasvanut projektin työntekijöiden tapaan myötä, samalla heidän liiallisesta alkoholinkäytöstään aiheutunut häpeän tuntonsa oli vähentynyt. Työntekijöiden kanssa käydyt keskustelut olivat voimaannuttaneet ja antaneet energiaa arjessa selviytymiseen. Toisaalta ne isät, jotka olivat olleet vasta vähän aikaa mukana projektissa, olivat vielä odottavalla kannalla sen suhteen, mitä projekti tuo tulleessaan. Moni isä toivoi projektilta enemmän toiminnallista tekemistä. Ryhmiin osallistuneet toivoivat lisää ryhmätoimintaa.

Sidosryhmäläiset toivat esille samoin kuin haastatellut isätkin, että lapset ovat miehille tärkeitä, he pitävät miehiä koossa ja auttavat pysymään erossa päihteistä. Vankilatyössä tuli esille, kuinka vanhemmuutta ja isyyttä tukemalla vankeja voidaan motivoida päihteettömyyden lisäksi myös rikoksettomuuteen. Sidosryhmähaastateltavien mukaan hankkeesta hyötyvät monenlaiset isät, kuten ne, joilla on päihdeongelma ja jotka elävät vielä perheensä kanssa, tai ne jotka ovat eronneet tai joilla on erouhka, tai ne joiden lapset on jo otettu huostaan. Sidosryhmäläiset painottivat, että kun isän vanhemmuutta vahvistetaan, sillä on myönteistä heijastusvaikutusta koko perheeseen, myös lapseen ja äitiin.

Sidosryhmien osaamisen ja yhteistyön lisääntyminen

Sidosryhmille projekti on tuonut uutta tietoa ja näkökulmaa päihteitä käyttävien isien vanhemmuuteen. Projektin voi sanoa lisänneen oleellisesti eri tulokulmista päihteitä käyttäviä isiä katsovien toimijoiden osaamista. Sidosryhmät pitivät tärkeänä myös asioiden esillä pitämistä, sillä ilman erityistä isäteeman esille nostoa arkityössä ei tulisi ajateltua asiaa. Sidosryhmäläisten mukaan silmät olivat avautuneet sen suhteen, että isyys on yhtä tärkeä asia kuin äitiys. Perinteisesti äiti-lapsi kuvio on ollut niin vahva, että isät ovat jääneet sivuun perheestä esimerkiksi erotilanteissa ja isät on mielletty jopa häiritseväksi tekijäksi. Samalla isiltä oli hävinnyt omanarvontunto. Asiat ovat miehille kipeitä ja häpeällisiä, kun suhteet lapsiin ovat jääneet hoitamatta. Käytännön työssään sidosryhmäläiset huomasivat, kuinka miehillä oli suuri tarve työstää vanhemmuuttaan.

Monet sidosryhmähaastateltavat kertoivat lähteneensä levittämään tietoisuutta isänäkökulmasta työpaikalleen. Näin tieto leviää sidosryhmäläisten välityksellä eteenpäin organisaation muille jäsenille käytännön työhön. Sidosryhmien edustajat arvioivat projektin onnistuneen sidosryhmätyönsään, sillä siinä on oikeat tahot mukana. Verkostoissa on monipuolisesti eri tahoja mukana, kuten lastensuojelu, vankila, päihdepalvelut, psykiatriset hoitotahot, päihdeongelmaisten asumisyksiköt jne. Mukana on siis juuri niitä tahoja joiden kautta eri-ikäisiä ja eri elämäntilanteissa olevia päihteitä käyttäviä isiä tavoittaa.

Vaikka sidosryhmätyöskentelyä pidettiin onnistuneena, niin hankkeen myötä eri toimijoiden välinen yhteistyö ei ole haastateltavien mukaan välttämättä kaikilla alueilla vahvistunut, sillä etenkin pienillä paikkakunnilla on jo entuudestaan vahvat ja pitkät perinteet yhteistyölle ja yhteistyö on tiivistä muutenkin. Joidenkin toimijatahojen mukaan eri toimijoiden välinen yhteistyö on lisääntynyt ja vahvistunut. Kun uusien toimijatahojen kanssa on aloitettu yhteistyötä, on samalla saatu uutta tietoa muista tahoista ja heidän tavastaan toimia kentällä. Esimerkiksi joillekin päihdetyöntekijöille oli uutta yhteistyö lastensuojelun kanssa. Yhteistyö oli vahvistunut myös siten, että hankkeen kehittämistyöryhmässä oli tavattu uusia toimijoita, joihin ei aikaisemmin ollut kontaktia.

Projektin toteutus ja työmuodot

Erytisesti Isä -projektin käytännön toteutuksessa on onnistuttu hyvin. Tähän on vaikuttanut se, että projektin työntekijät ovat innostuneita, motivoituneita ja aktiivisella otteella mukana kehittämistyössä esimerkiksi pitämällä usein yhteyttä sidosryhmiin. Projektin toimet, kuten esimerkiksi yksilö- ja ryhmätyö sekä tiedottaminen ovat onnistuneita. Työntekijät ovat myös omaksuneet sensitiivisen työtteen eli he ovat olleet herkällä korvalla mukana toimiessaan vaativan kohderyhmän kanssa. Sidosryhmäläisten mielestä erityisen hyvää on ollut, että hanke ei ole tuonut itseään liian nopealla tahdilla jo olemassa oleviin palveluihin sisään, vaan on edetty organisaatioiden tahdilla. Projektin työntekijät ovat myös olleet aloitteellisia ja nähneet paljon vaivaa verkostojen kokoajana, mikä kertoo kehittämisorientaatiosta.

Yksilötyö on työmuoto, jota sekä haastatellut isät että sidosryhmiin kuuluvat pitivät erinomaisena. Lukuun ottamatta Mikkeliä, kaikilla projektin toiminta-alueilla työntekijöillä oli useita, keskimääräisesti noin kymmenen, yksilöasiakasta. Yksilötyön sijaan Mikkelissä toimi muita alueita enemmän

isä-lapsi -ryhmiä, joissa oli useita asiakkaita. Ryhmät ja niissä toisiaan tapaavat isät mahdollistivat vertaistyon, joka on Mikkelin alueen painopisteenä. Projektin myötä isät olivat enemmän tekemisissä lastensa kanssa ja suhteet lapsiin olivat parantuneet, mikä motivoi omalta osaltaan päihteiden käytön vähentämisessä.

Jalkautuva työ korostui hyvänä työmuotona sekä haastateltujen isien että sidosryhmien näkökulmasta. Sekä isät että sidosryhmien edustajat kokivat kodeissa tapahtuvan keskustelun vapaamuotoisempana kuin toimistossa. Miehet kokivat, että tutussa ympäristössä kotona oli helpompi puhua esimerkiksi sohvalta istuen. Työntekijät saivat asiakkaan omasta elinympäristöstä enemmän tietoa arjen sujuvuudesta kuin toimistolla. Kun työntekijä tuli kotiin, miesten ei myöskään tarvinnut matkustaa kaupunkiin tapaamaan työntekijää, mikä helpotti vähävaraisia isiä. Etuna miehille oli myös se, että kun asioista jutteli kotona työntekijän kanssa, läheisiä ei tarvinnut rasittaa samoilla asioilla.

Isäryhmätoimintaa oli Mikkelin lisäksi myös Kuopiossa ja Jyväskylässä. Sen sijaan Pieksämäki-Varkaus -alueella ryhmä ei ollut vielä työntekijän haastatteluajankohtana käynnistynyt, koska isiä oli vaikea saada kiinnittymään ryhmään. Yksi haaste työssä on ollutkin isien sitouttaminen toimintaan mukaan. Sidosryhmien ja myös isien haastatteluissa tuli esille, että potentiaalisia avun tarvisijoita olisi paljon, mutta aihe on niin herkkä ja isät haavoittuvaisia, että heidän tavoittamisensa ja kiinnittämisenä mukaan projektiin on haastavaa. Toisaalta esimerkiksi vankiloissa ryhmiin löytyi helposti tulijoita. Ne isät, jotka olivat kiinnittyneet projektiin, pitivät sitä jopa elämänsä pelastuksena. Moni kertoi, että ilman projektia heidän elämäntilanteensa olisi oleellisesti huonompi tai he olisivat kenties jo kuolleet.

Sekä isien että sidosryhmiin kuuluvien haastatteluissa tuli esille kysymys, pitäisikö hanke jollakin tavalla enemmän liittää myös äiteihin. Joidenkin mielestä hankkeessa tulisi enemmän huomioida perhettä kokonaisuutena. Olisikin hyvä pohtia, otetaanko äitejä enemmän mukaan hankkeeseen, ja millä tavalla. Toisaalta hanke ei kaipaa lisää toimintoja, sillä nykyisissä työmuodoissa on jo tarpeeksi tekemistä. Hankkeen on hyvä pysyä tietyllä alueella eikä haukata liian isoa palaa.

Haasteena juurruttamistyö

Projektiin on kertynyt paljon ammattitaitoa ja osaamista päihteitä käyttävien isien vanhemmuudesta. Sidosryhmien haastatteluissa yhtenä keskeisenä toiveena ja kehittämis ehdotuksena oli se, että isäerityinen työ ei jäisi vain projektiksi, vaan siitä tulisi kiinteä osa arkityötä. Erityisesti tuli esille se, miten saadaan projektin päätyttyä toteutumaan sekä yksilö- että ryhmätyö. Monien sidosryhmähaastateltavien huolena oli isäryhmien jatko sen jälkeen, kun Erityisesti Isä -projektin työntekijä ei ole enää tukena ja työparina ryhmien vetämisessä.

Arvioinnin näkökulmasta erityiseksi haasteeksi nouseekin juurruttamistyö. Vaarana on, että projektiin kertynyt asiantuntemus katoaa ilman selkeitä rakenteita siitä, miten jatkossa toimitaan. Ensi vuonna käynnistyy projektin viimeinen työvuosi, joten jo tässä vaiheessa olisi tärkeää alkaa suunnitella ja luoda kirjallista työmallia, jossa dokumentoitaisiin ja esiteltäisiin vaihe vaiheelta mitä haasteita päihteitä käyttävien isien kanssa tehtävään työhön liittyy, millaista työ on, miten teemaa

on hyvä lähestyä, miten menetellen kannattaa edetä, miten saada päihteitä käytäviä isiä kiinnittymään ja sitoutumaan hankkeeseen ja mitä muuta työssä on hyvä huomioida.

Työmallin luominen on tärkeää, jotta sekä sidosryhmille että muille kiinnostuneille jää työkaluja, joita voi käyttää hankkeen jälkeenkin. Tämä kehittämis ehdotus tuli esille myös sidosryhmien haastatteluissa. Näin eri työpaikoilla pystyttäisiin itsenäisesti tukemaan isyyttä ja herättelemään motivaatiota päihteettömyyteen. Päihteitä käyttävien isien kanssa työskentelevät tarvitsevat välineitä isien vanhemmuuden ja isäerityisten kysymysten esiin ottamiseen, niistä puhumiseen ja ongelmiin puuttumiseen. Mallissa olisi hyvä kuvata myös isäryhmien asiasisällöt ja eteneminen, jotta kukin taho voisi myöhemmin toteuttaa ryhmiä itsenäisesti. Esimerkiksi kuinka monta tapaamiskertaa on ryhmissä, mitä asioita niissä käsitellään ja millaisia materiaaleja ja harjoituksia voi käyttää apuna sekä miten käsitellyt asiat puretaan. Mallintaminen on tärkeää, jotta eri työpaikoilla osataan toteuttaa jatkossa isäryhmiä ilman projektityöntekijöiden apua. Työpaikoilla työntekijät ja ryhmien vetäjät vaihtuvat, joten kirjallinen mallintaminen tuottaisi asialle jatkuvuutta ja edesauttaisi sillä tavalla projektia osaltaan juurtumaan.

Monia sidosryhmähaastateltavia kiinnosti se, miten hanke etenee jatkossa alueellisella ja valtakunnallisella tasolla ja millaista tulosta hankkeesta saadaan käytännön työhön. Sidosryhmien kehittämis ehdotuksena oli työmuodon juurruttaminen valtakunnalliseksi. Arvioinnin näkökulmasta jatkossa on mietittävä sitä, mikä taho ylläpitää ja päivittää projektin päätyttyä päihteitä käyttävien isien vanhemmuuteen liittyvää osaamista.

Eryteisesti Isä -hanke oli ollut verraten vähän esillä mediassa, kuten esimerkiksi paikallislehdissä. Jatkossa olisi hyvä pohtia, pitäisikö näkyvyyttä yrittää saada enemmän aikaan, jotta tieto hankkeesta menisi suoraan sekä perheille että muille aihepiiristä kiinnostuneille.

Eryteisesti Isä -projekti on hyvin toteutettu projekti eikä siihen liity mitään selkeitä epäonnistumisia tai vakavia heikkouksia. Projektille on selkeä tarve. Projekti on tällä hetkellä ylittänyt toimintajaksonsa puolivälin eli tavallaan ollaan vaiheessa, jossa sen toiminta on kiivaimmillaan ja täydessä vauhdissa, yksilö-, ryhmä- ja muu työ etenee omalla painollaan, eikä uusia avauksia ehkä enää juurikaan tehdä. On mietittävä, kuinka paljon uusia asiakaskontakteja voidaan enää luoda. Vaikka Eryteisesti Isä -projekti on tällä hetkellä kaikkein otollisimmassa vaiheessa tulosten saavuttamisen ja toiminnan etenemisen suhteen, on jatkon ja projektin jälkeisen ajan suunnittelu hyvä käynnistää viimeistään tässä vaiheessa.

6 Suositukset

- **Projektissa muotoutunut isäerityisen työn toimintamalli ja sen toimivuus tulee dokumentoida ja analysoida.** Projektityön tuloksena on löydetty keino vahvistaa päihteitä käyttävien isien vanhemmuutta ja osallisuutta. Tämä prosessi on tärkeää tuoda julki analysoimalla ja dokumentoimalla tehty työ. Analyysissa tulee tarkastella lähestymistavan vastavuutta projektin alkuperäisiin tavoitteisiin ja tuoda esiin seikat, jotka tekevät siitä toimivan.

On tärkeä kuvata päihteitä käyttävien isien kanssa tehtävän työn sisällöt, onnistumiset ja siihen kuuluva työmalli. Työmallin kuvaus voisi sisältää esimerkiksi sensitiivisen työtteen ja jalkautuvan työn lisäksi sekä yksilötyön että ryhmätyön sisällön kuvauksen. Mallintamista tulee tehdä myös kysymyksissä: Tarvitaanko aiheesta koulutuspakettia? Mikä on koulutuspaketin sisältö? Kaikki tämä on mallintamista, jota projektin tulee pohtia, jos projektin halutaan jättävän jälkeensä isäerityisen työn mallin. Tavoitteena tulee olla rakenteen luominen päihteitä käyttävien isien vanhemmuuden ja osallisuuden lisäämiseen.

- **Mallintamisessa on myös hyvä pohtia vapaaehtoisten tai vertaisten roolia.** Vertaisia on käytetty hankkeessa hyväksi vain vähän, joten nyt olisi hyvä tehdä tarkemmat vertaistyön hyödyntämisen suunnitelmat. Vapaaehtoiset antavat projektille kokemusasiantuntijuudellaan uuden ja innovatiivisen mahdollisuuden myös juurrutustyöhön.
- **Arvioinnin näkemyksen mukaan keskeinen tehtävä jatkossa on juurruttamistyö.** Kuka tai mikä taho jatkaa käytännön työtä, kuten yksilötyötä isien kanssa ja ryhmien vetämistä. Mikä taho jatkaa asiantuntemuksen ylläpitoa ja päivittämistä, missä ja kenellä on isäerityisen osaamisen asiantuntemus? Arviointi kiinnittää siis huomiota erityisesti Isä -työn juurruttamiseen eli sen varmistamiseen, että hyväksi havaitut toimintamallit saadaan säilymään myös projektin päättymisen jälkeen. Tärkeä on pohtia seuraavia kysymyksiä: Tekeekö projekti jo nyt, ja miten onnistuneesti, juurrutustyötä. Millaiset mahdollisuudet toimintamallilla on juurtua laajemmalle, eri järjestöjen ja toimijoiden normaalitoimintaan? Näyttääkö siltä, että juurtumista tapahtuu? Onko projekti tehnyt selkeät suunnitelmat sille, miten projektin hyvin tehty työ ja saavutukset saadaan säilymään myös projektikauden jälkeen?

Liite: Arviointia varten tehdyt haastattelut

Haastatellut sidosryhmäedustajat

Hankkeen sidosryhmiin kuuluvia henkilöitä haastateltiin yhteensä 13. Kuopiosta haastateltiin kolme ja Jyväskylästä neljä henkilöä. Mikkelistä, Varkaudesta ja Pieksämäeltä haastateltiin kustakin kaksi henkilöä.

Haastatellut isät

Hankkeen toimintaan osallistuvia päihteitä käyttäviä isiä haastateltiin yhteensä 13. Pieksämäki-Varkaus -alueelta haastateltiin kolme isää, Kuopiosta neljä isää, Jyväskylästä haastateltiin neljä isää ja Mikkelistä kaksi isää.

Haastatellut työntekijät

Kaisa Ovaskainen, projektikoordinaattori

Ilkka Sutinen, projektityöntekijä

Ulla Nyberg, projektityöntekijä

Jukka Hyppölä, projektityöntekijä